



UNITED NATIONS
UKRAINE



СТАНОВИЩЕ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Аналітичний звіт, складений Робочою групою ООН у справах молоді



Київ 2019

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
СТИСЛИЙ ВИКЛАД ЗМІСТУ	7
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЩОДО ІНВЕСТУВАННЯ У МОЛОДЬ	18
1. ЗДОРОВ'Я ТА ДОБРОБУТ МОЛОДІ	24
Короткий огляд ситуації	26
Виявлені проблеми та недоліки	29
Рекомендації	30
Список використаних джерел	32
2. МОЛОДЬ І ОСВІТА	33
Короткий огляд ситуації	35
Виявлені проблеми та недоліки	36
Рекомендації	38
Список використаних джерел	40
3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ МОЛОДІ	41
Короткий огляд ситуації	43
Виявлені проблеми та недоліки	45
Рекомендації	47
Список використаних джерел	49
4. УЧАСТЬ МОЛОДІ У СУСПІЛЬНОМУ І ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ	50
Короткий огляд ситуації	52
Виявлені проблеми та недоліки	55
Рекомендації	58
Список використаних джерел	59
5. МОЛОДЬ І ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ	60
Короткий огляд ситуації	62
Виявлені проблеми та недоліки	65
Рекомендації	66
Список використаних джерел	69
6. МОЛОДЬ І ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ	69
Короткий огляд ситуації	71
Виявлені проблеми та недоліки	75
Рекомендації	78
Список використаних джерел	79



UNITED NATIONS UKRAINE



«Становище молоді в Україні у 2019 році» - це аналітичний звіт, підготовлений Робочою групою ООН у справах молоді в Україні. Він надає короткий огляд поточної ситуації у цій сфері. У звіті проведено аналіз наявних даних, визначено основні проблеми та недоліки, а також надано рекомендації щодо подальшої роботи у таких шести сферах діяльності: здоров'я та добробут, освіта, забезпечення зайнятості, участь у суспільному і політичному житті, волонтерська діяльність, а також молодь і збройний конфлікт. Звіт може використовуватися як засіб інформування організацій, які розробляють політику і приймають рішення, донорів та відповідних партнерів, про основні труднощі та проблеми, з якими стикаються молоді люди в Україні.

.....

Співавтори:

Анастасія Думчева, спеціаліст з питань неінфекційних захворювань та зміцнення здоров'я впродовж усіх періодів життя, ВООЗ
Олена Сакович, керівниця програми з питань освіти та молоді, ЮНІСЕФ
Сергій Савчук, національний координатор в Україні, Міжнародна організація праці
Олена Урсу, координатор проекту з питань громадянського суспільства, ПРООН
Анна Острікова, спеціалістка ПРООН з питань молоді
Зузана Заланова, координатор програми, Волонтери ООН в Україні
Юлія Сваюля, експертка з питань координації, Офіс координатора системи ООН
Андрій Поштарук, програмний радник з молодіжних питань, Фонд ООН у галузі народонаселення (ЮНФПА)
Юлія Новак, радниця з питань молоді та ВІЛ, ЮНФПА
Маріанна Кіппа, старша асистентка з питань захисту, Агентство ООН у справах біженців (УВКБ ООН)

Редактори:

Корделія Онгерт, волонтерка, Корпус Миру в Україні
Інна Волосевич, керівниця відділу соціально-політичних досліджень GfK Україна
Вікторія Сара Пагано, волонтерка ООН у справах розширення можливостей молоді, ЮНФПА



СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

AP	Автономна Республіка Крим
ІМТ	індекс маси тіла
КРК	Координаційна рада керівників агентств системи ООН
ОГС	організації громадянського суспільства
СП	секс-працівниці
GIZ	Deutsche Gesellschaft Für Internationale Zusammenarbeit (Агентство з міжнародного співробітництва Німеччини)
ВІЛ/СНІД	вірус імунодефіциту людини та синдром набутого імунодефіциту
ММПРМ	Міжвідомча мережа ООН з питань розвитку молоді
ВПО	внутрішньо переміщені особи
ПГР	підлітки груп ризику
МОН	Міністерство освіти і науки
МОЗ	Міністерство охорони здоров'я
ЧСЧ	чоловіки, які мають секс із чоловіками
NACE	Статистичний класифікатор видів економічної діяльності ЄС
НУО	Неурядові організації
ОЕСР	Організація економічного співробітництва та розвитку
СММ ОБСЄ	Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні
PISA	Міжнародна програма з оцінювання освітніх досягнень учнів
ПТСР	посттравматичний стресовий розлад
КДМ	Клініки, дружні до молоді
ЗПДМ	Загальносистемний план дій ООН з питань молоді

ПЕРЕДМОВА

Молоді люди мають безмежні можливості для сприяння інноваціям, вони з ентузіазмом прокладають шлях до змін. Допомога молоді у розкритті у повній мірі її потенціалу може послужити рушієм та прискорювачем виконання Цілей сталого розвитку, яких світові лідери зобов'язалися досягти протягом періоду до 2030 року. Тому Організація Об'єднаних Націй прагне забезпечити залучення Ваших людей до участі у цих процесах, надати їм повноваження та вважати їх ключовими партнерами у всій нашій роботі на місцевому, національному та міжнародному рівнях.

Ми знаємо з власного досвіду, отриманого в Україні та в усьому світі, що підтримка молоді приносить численні дивіденди місцевим громадам та суспільству в цілому. Завдяки власному підприємницькому хисту, креативності, інноваціям та активній громадській позиції молоді люди можуть планувати, вимагати участі та бути активними учасниками процесів перетворення світу на більш справедливий та рівноправний.

Цей звіт складено Робочою групою ООН у справах молоді. Групу було створено з метою забезпечення узгодженого, спільного підходу всіх агентств системи ООН, які працюють в Україні, до нашої підтримки діяльності українського уряду, неурядових організацій, наукових кіл і що найважливіше – української молоді, а загальна мета – зробити забезпечення розвитку молоді стратегічним пріоритетом для країни. Звіт визначає перешкоди, з якими сьогодні стикаються молоді люди в Україні, і пропонує конкретні рекомендації щодо їх подолання. Цей звіт має також на меті надати особам, які підтримують молодь і приймають рішення, аналітичні дані, необхідні для впровадження належним чином опрацьованої політики, яка сприятиме процвітанню молодого покоління.

Для використання в повній мірі можливостей молоді в Україні потрібні інвестиції в її потенціал, усунення організаційних бар'єрів, які перешкоджають розвитку, та забезпечення повноцінного залучення молодих людей до процесу прийняття рішень. Інвестиції в молодь – це кошти, вкладені у майбутнє країни. Я закликаю всі зацікавлені сторони розглянути викладені в цьому звіті результати дослідження та рекомендації і врахувати їх у процесі розробки політики, програм та здійсненні інформаційно-просвітницької діяльності.



Пані Оснат Лубрані,
Координатор з гуманітарних питань,
Координатор системи ООН в Україні

ПЕРЕДМОВА

За допомогою цього аналітичного звіту Робоча група ООН у справах молоді в Україні прагне привернути увагу до проблем та недоліків, наявних у сфері надання послуг молодим людям, одночасно пропонуючи факультативні адресні рекомендації щодо усунення цих проблем.

Учасники Робочої групи поділяють думку, висловлену Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй паном Антоніу Гутеррешем, який сказав, що: «[...] вірячи, що перед нами стоять величезні виклики, вірячи, що найбільш сподівання, пов'язані з відповіддю на ці виклики, покладаються на нові покоління, ми повинні переконатися, що здатні активно інвестувати в ці нові покоління», і сподіваються, що цей звіт допоможе Україні у практичному виконанні на сучасному етапі міжнародних зобов'язань щодо роботи з молоддю.

Ми вважаємо, що зрештою, самі молоді люди є найкращими захисниками власних інтересів; отже ми із задоволенням надаємо вступне слово Єлизаветі Федоровській, Голові Молодіжної Консультативної групи ООН в Україні: «Ми вважаємо, що віднині молоді люди в Україні мають можливість реалізувати власний потенціал, а також активізувати діяльність у таких сферах, як ринок праці, освіта та співпраця між урядом та нашою молоддю. Наразі молодь бере участь у деяких процесах, пов'язаних із прийняттям рішень та розвитком, і хоча протягом останніх років було впроваджено багато змін для її більшого залучення, участь молоді, на жаль, ще не на достатньо високому рівні. Активна та змістовна участь молодих людей у діяльності власних громад може і повинна стати відправною точкою для підвищення національного потенціалу України».

Дійсно, виклики, з якими стикається молодь в Україні, ускладнюються триваючим збройним конфліктом у її східній частині. Однак були досягнуті успіхи, які не слід недооцінювати. Розвиток молоді став стратегічним пріоритетом для країни, і участь в цьому процесі молоді все більше цінується. Якщо є можливість, молоді люди, які становлять третину населення країни, постійно розвивають свої навички завдяки якійсній освіті, роботі та здоровому способу життя.

Цю тенденцію необхідно посилювати та розвивати, оскільки участь молоді є особливо важливою з огляду на глибокі демографічні, соціальні, економічні та культурні зміни, які відбуваються зараз в Україні.



Каспар Пік

Голова Робочої групи ООН у справах молоді

1 Гутерреш Антоніу Мануел. Звернення до слухачів у Каїрському університеті 15 лютого 2017 року: «Зіткнувшись із глобальними викликами, знайти надію у молоді»

СТИСЛИЙ ВИКЛАД ЗМІСТУ

Робоча група ООН у справах молоді в Україні розробила цей аналітичний звіт про становище молоді в Україні, який є стислим оглядом поточної ситуації у цій сфері. Передбачається, що він слугуватиме засобом інформування організацій, що розробляють політику і приймають рішення, донорів та партнерів про основні проблеми та труднощі, з якими стикаються молоді люди. Зокрема, звіт містить огляд наявних даних, визначає основні проблеми та недоліки і надає рекомендації щодо подальшої роботи у таких шести сферах діяльності: здоров'я та добробут, освіта, забезпечення зайнятості; участь у суспільному та політичному житті; волонтерська діяльність, а також молодь і збройний конфлікт. Наведений нижче стислий виклад змісту має таку саму структуру.

ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ «МОЛОДЬ»

За визначенням Організації Об'єднаних Націй, підлітки - це особи віком від 10 до 19 років, а молодь - особи віком від 15 до 24 років, що не позбавляє країн-членів права мати інші визначення². Спільно підлітків та молодь називають «молоді люди». Через обмеженість наявних даних у звіті цей термін може застосовуватися до різних вікових груп віком до 34 років; багато опитувань проведено із дотриманням положень законодавства України, відповідно до якого молодь - це особи віком від 14 до 34 років.

ДИНАМІКА ЗМІН КІЛЬКІСНОГО СКЛАДУ НАСЕЛЕННЯ

За даними Державної служби статистики України, станом на 1 січня 2018 року в Україні проживало близько 6,2 мільйона осіб віком від 10 до 24 років, не враховуючи осіб, які мешкали на окупованих територіях АР Крим та міста Севастополь (додатково 350 000 осіб згідно з даними на 1 січня 2014 року), та молодь меншин без громадянства, зокрема ромів, біженців та прохачів притулку. Відсутні точні останні дані стосовно кількості молодих людей, які проживають на непідконтрольних українському уряду територіях Донбасу. Відповідно до інформації Державної служби статистики, станом на 1 січня 2014 року в Донецькій та Луганській областях проживало близько 917 000 осіб віком від 10 до 24 років. Якщо розглядати демографічний склад населення України більш узагальнено, то молодих чоловіків віком від 10 до 24 років більше ніж жінок: (51% та 49% відповідно), 48% молодих людей молодше 18 років, 52% мають вік від 18 до 24 років, молодь становить 16% сільського населення та 14% міського населення України, приблизно третина всіх молодих людей проживає в сільській місцевості. В цілому кількість молодих людей постійно зменшується з 2000 року, що супроводжується подальшим зниженням рівня народжуваності з 2012 року. Водночас очікується, що починаючи з 2020 року, кількість молоді знову почне зростати завдяки збільшенню рівня народжуваності протягом періоду до 2012 року. Зрештою, існує чітка тенденція, яка свідчить, що середній вік жінок на момент перших пологів збільшується, як і у країнах-членах ОЕСР³.

2 19 червня 1981 року. Генеральна Асамблея ООН. Звіт Консультативного комітету щодо Міжнародного року молоді (Додаток A/36/215) (неопублікований).

3 Вік матерів при пологах і показник народжуваності за віковими групами. ОЕСР, 2017 рік. https://www.oecd.org/els/soc/SF_2_3_Age_mothers_childbirth.pdf



Trends in population dynamics and fertility of youth

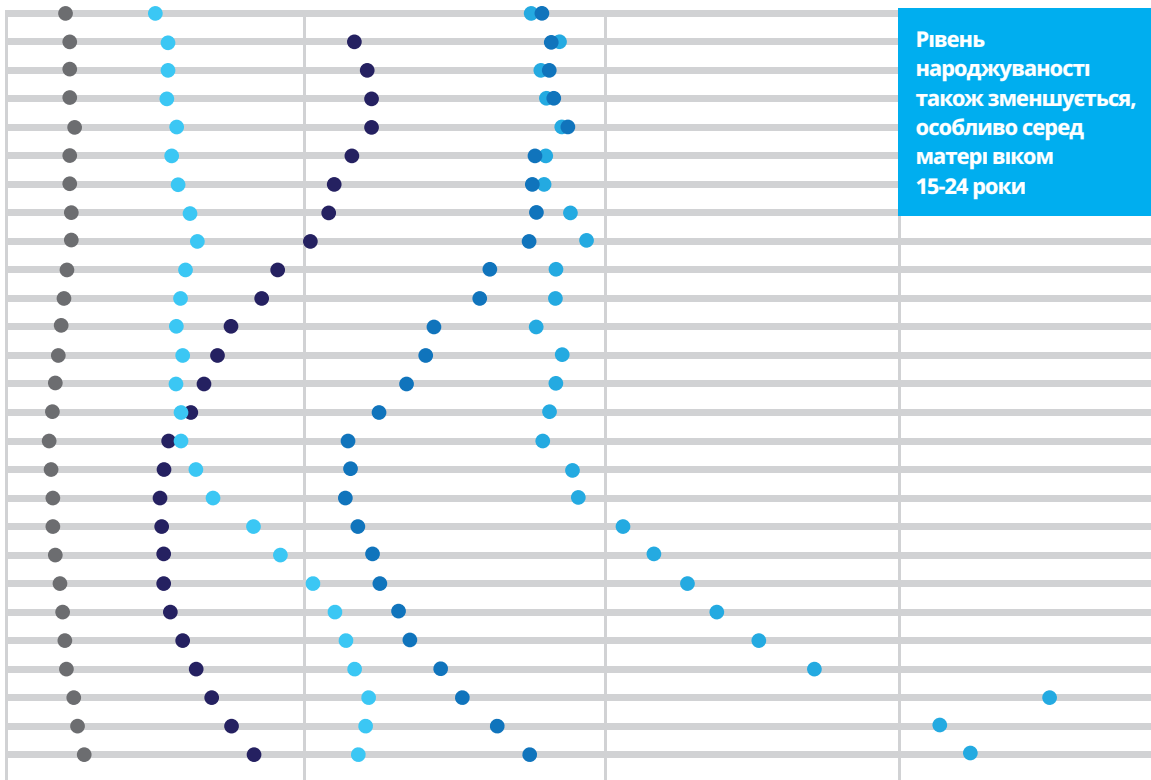
Кількість населення віком 10-24 зменшується з 2000 року

*За винятком АР Крим та міста Севастополь



Кількість живонароджених дітей на 1 000 матерів/громадян

● Загалом населення України ● Матері віком 15-19 років ● Матері віком 30-34 років ● Матері віком 25-29 років ● Матері віком 20-24 років



Рівень народжуваності також зменшується, особливо серед матері віком 15-24 роки

Джерело: Державна служба статистики України

*За винятком АР Крим, м. Севастополь та невідконтрольних уряду територій



ЗДОРОВ'Я ТА ДОБРОБУТ

ВІЛ залишається серйозною загрозою для молодих людей, попри останні позитивні тенденції, які спостерігаються протягом останніх років. Незважаючи на те, що молоді жінки частіше проходять тест на ВІЛ та загалом більш освічені у питаннях профілактики ВІЛ, жінки віком від 15 до 24 років в Україні більше страждають від цієї епідемії і відчують її наслідки в молодому віці, ніж чоловіки тієї ж демографічної групи. Крім того, попри незаперечну важливість профілактики ВІЛ, розуміння та знання підлітками цієї теми залишаються нижче цільового рівня так само, як і відсоток підлітків та молодих людей, які проходили тест на ВІЛ. До того ж сьогодні в Україні більшість засобів контрацепції та тестів на вагітність можна придбати тільки за власні кошти.

Молодь в Україні також наражається на такі фактори ризику зараження неінфекційними захворюваннями (НІЗ): низький рівень фізичної активності, надмірна вага або ожиріння, неправильне харчування, куріння, вживання алкоголю чи наркотиків. Зокрема, щодо репродуктивного здоров'я, то існує тенденція частішого нехтування користуванням презервативами сексуально активними особами різного віку, хоча в деяких випадках це пов'язано із наявністю лише одного постійного та надійного партнера. Більш позитивний факт: кількість пологів серед підлітків в Україні постійно зменшується з 2008 року так само, як і кількість абортів серед дівчат молодше 18 років. Законодавство, яке стосується охорони здоров'я молоді, так само, як і схвалені МОЗ нормативні акти та постанови щодо прав дітей та молоді, містять вимоги щодо стандартів надання медичної допомоги підліткам. Нарешті, 142 центри надання орієнтованої на потреби молоді комплексної медичної допомоги працюють з 2016 року по всій Україні, вони успішно

надають молодим людям медичні послуги, зокрема проводять безпосередньо на місцях тестування на ВІЛ та лікування інфекцій, що передаються статевим шляхом (ІПСШ). Однак не можна не помітити, що пацієнтам, особливо молодим, часто не вистачає грошей на оплату ліків або необхідного лікування.

Виявлені недоліки, пов'язані з ризиком зараження НІЗ в Україні, що обумовлено недостатньо суворим регулюванням розміщення реклами і збуту тютюнових виробів торговими точками, збільшенням продажів електронних сигарет та доступністю алкогольних напоїв неповнолітнім. З огляду на це, прикро, що хоча послуги з пом'якшення шкідливих для здоров'я наслідків широко доступні в Україні, вони, як правило, орієнтовані на дорослих людей. Так само після розгляду питань, пов'язаних із системою охорони здоров'я, було виявлено відсутність чіткого визначення демографічних груп, з яких складається молодь, а також суперечності щодо віку, в якому молоді пацієнти потребують згоди батьків на проведення різних процедур. Крім того, хоча наявність клінік дружніх до молоді є обнадійливим фактом, уряд приділяє недостатньо уваги їх діяльності, в цих закладах наявні проблеми з кадровим забезпеченням та управлінням. Це свідчить про недоліки державного регулювання у цій галузі.

Основні рекомендації Організації Об'єднаних Націй щодо вдосконалення політики та стратегій, пов'язаних зі здоров'ям молоді, а також із протидією ВІЛ, зниженням рівня споживання тютюну, покращенням репродуктивного здоров'я та збільшенням обсягу доступних послуг у клініках, дружніх до молоді:

Щодо поширеності в Україні ВІЛ/СНІД серед молоді, то рекомендується посилити як профілактичні заходи, так і їх спрямованість на групи ризику. У більш загальному плані,





слід впроваджувати конкретні інструкції, методичні рекомендації та додаткове навчання для суб'єктів надання послуг щодо консультування та тестування на ВІЛ неповнолітніх клієнтів, приділяючи особливу увагу клінікам, дружнім до молоді. Також рекомендується розвивати та вдосконалювати сексуальну освіту та розповсюджувати презервативи та інші засоби контрацепції з метою покращення репродуктивного здоров'я молоді та її знань у цій сфері. Ці заходи повинні супроводжуватися поширенням більш доступного конфіденційного тестування та лікування ІПСШ.

З метою зменшення поширеності в Україні вживання тютюнових виробів серед молоді уряду рекомендується сприяти ухваленню відповідного законодавства щодо продажу та реклами електронних сигарет і одночасно посилити контроль за дотриманням чинних нормативних актів щодо продажу і реклами тютюнових виробів. Крім того, слід запровадити заходи, спрямовані на відмову молодих людей від куріння та заохочення курців кинути палити. Нарешті, з метою подолання недоліків наявної політики і стратегій необхідна більш активна участь Міністерства охорони здоров'я у популяризації серед молоді здорового способу життя і налагодження цим міністерством міжвідомчої співпраці з іншими відповідними установами, зокрема Міністерством освіти і науки та Міністерством молоді та спорту. Більше того, стандартизація розподілу даних за видами діяльності, а також удосконалення процесів планування витрат та складання бюджету значною мірою сприятимуть ухваленню політичних рішень стосовно молоді. Водночас необхідно постійно поширювати спрямовану на молодих людей інформацію про загальнодоступність медичного обслуговування.

ОСВІТА

Попри високий рівень грамотності та порівняно високий показник зарахування до вищих навчальних закладів, Україна стикається із труднощами стосовно як якості освіти, так і невідповідності між наявним на ринку праці попитом та освітою молоді. Поки Україна розпочинає реформування освіти, спрямоване на запровадження навчання на основі виявлених у учнів схильностей, триваючий збройний конфлікт на сході України негативно впливає як на ситуацію з освітою дітей у цій частині країни, так і на вчителів. Негативні наслідки цього включають (але не обмежуються): пошкоджені навчальні заклади, низьку якість освіти та загальний несприятливий соціально-психологічний клімат. Уряд прагне вирішити ці та інші проблеми, розглядаючи можливість підписання Декларації про безпечну школу.

Тому найважливіші та найактуальніші проблеми в цій сфері такі: незадовільна якість освіти, яка погіршується через низький рівень залучення молоді до планування та оцінювання освітньої системи, а також потенційні перешкоди на шляху до отримання освіти в закладах, розташованих вздовж лінії розмежування: загальна небезпека відвідування школи учнями та вчителями і відсутність знань щодо поводження з мінами, саморобними вибуховими пристроями та вибухонебезпечними залишками війни. Останню проблему ускладнює ослаблення систем безпеки, а також недостатньо розвинені життєво важливі навички. Нарешті, прояви насильства в школі, такі як систематичне переслідування, цькування, образи та упереджене ставлення також було визнано проблемами, які слід вирішити у всій Україні. Так само потрібно сприяти доступу найбільш уразливих груп молоді до освіти.



Отже, для усунення зазначених вище недоліків та проблем Організація Об'єднаних Націй рекомендує вжити таких заходів. По-перше, недостатню якість потрібно подолати у процесі розбудови Нової української школи; ключовими завданнями цієї діяльності є підвищення компетентності та нарощування потенціалу вчителів і залучення молоді до відповідних процесів прийняття рішень. По-друге, соціально-психологічна допомога повинна надаватися одночасно з формуванням життєво важливих навичок та вмінь у молодих людей, які проживають у зоні збройного конфлікту. По-третє, як в районах, постраждалих від конфлікту, так і на решті території країни, рекомендується розробити та впровадити концепцію «Безпечної школи» з метою послідовного вирішення проблеми безпеки. По-четверте, потрібно активніше розвивати систему інклюзивної освіти. Нарешті, підлітків та молодих людей слід завжди підтримувати та заохочувати до активнішої участі у формуванні майбутнього своїх громад, зокрема, шляхом залучення молоді до їх діяльності.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ МОЛОДІ

Рівень безробіття серед молоді у 2017 році становив 18,9%⁴, жінки та молодші особи мають нижчий рівень зайнятості порівняно з чоловіками та старшими віковими категоріями «молоді». Не дивно, що молодь у сільській місцевості стикається з більшим ризиком безробіття, ніж молоді люди, які проживають у містах. Серед молодих людей рівень самозайнятості залишається низьким, більшість молодих працівників працюють за

спеціальностями, які потребують середньої та високої кваліфікації. Важливо підкреслити, що, як було зазначено вище, існує значна невідповідність між вподобаннями, вміннями та освітою молодих людей з одного боку та їх професіями з іншого. Якщо розглядати зарплату, то в цілому молоді чоловіки заробляють більше, ніж молоді жінки, а молодь з найвищим заробітком - це самозайняті особи. Серед усіх категорій за статтю та професією, молоді працівники, які закінчили загальну середню школу, отримують найвищі зарплати, за ними йде молодь з професійною підготовкою. Неофіційна зайнятість залишається проблемою в Україні, оскільки кількість молодих людей, працюючих без офіційного працевлаштування, перевищує кількість офіційних працівників у 12 з 20 ключових секторів економіки. Четверо з п'яти працюючих без офіційного працевлаштування молодих людей зайняті в офіційному секторі економіки, що свідчить про неналежне забезпечення роботодавцями своїх працівників соціальними виплатами та пільгами.

Наступні ключові проблеми становлять найбільш значну загрозу для зайнятості молоді:

1. Непродуманий вибір професії (через неправильне розуміння престижу, а також відсутність консультування студентів з питань професійної орієнтації) та недостатнє використання системи професійної освіти, яка значно поступається вищим навчальним закладам.
2. Невелика кількість кваліфікованих робітників та молоді навчалася у професійно-технічних та вищих навчальних закладах I - II рівня акредитації (попри високий рівень потенційного заробітку).

4 «Участь молоді в процесах реформування держави». Щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні. Київ, 2018 рік. http://dsmsu.gov.ua/media/2018/12/18/3/Dopovid_.pdf



До інших проблем у сфері зайнятості, з якими стикаються молоді люди, відносяться перешкоди у здобутті досвіду роботи, скорочення кількості професійно-технічних навчальних закладів та неефективні механізми зменшення невідповідності освіти вимогам сучасного ринку праці – всі ці проблеми є наслідком неякісного прогнозування попиту на робочу силу та недостатньої участі роботодавців у формуванні систем освіти. Крім того, було визнано проблемами: обмежене фінансування працюючих з молоддю установ та недостатній соціальний захист молодих працівників, особливо працюючих неофіційно.

Для вирішення цих проблем Організація Об'єднаних Націй сформулювала зазначені нижче рекомендації, їх слід розглядати з урахуванням поступового впровадження соціальних та економічних реформ, які повинні бути невід'ємною частиною оновленої політики зайнятості молоді. У процесі здійснення реформ також потрібно дотримуватися Рекомендацій ЄС щодо забезпечення гарантованої зайнятості молоді та враховувати пріоритети молодіжної політики ЄС.

По-перше, рекомендується внести зміни до постанов уряду стосовно системи профорієнтації, а також ухвалити закон «Про організацію професійної орієнтації населення». В подальшому слід створити багатопрофільну мережу профорієнтації, яка сприятиме проведенню роз'яснювальної роботи серед молоді та підвищенню кваліфікації відповідних спеціалістів. По-друге, потрібно надавати підтримку зростаючому молодіжному підприємництву шляхом вдосконалення нормативно-правової бази, визнати пріоритетними надання послуг молодим підприємцям та

розвиток підприємницьких навичок серед молоді (наприклад, шляхом впровадження «Українського пакту заради молоді-2020»). Нарешті, рекомендується нарощувати потенціал системи неформального професійного навчання з метою заохочення до участі у цих процесах молодіжних волонтерських рухів та надавати підтримку реалізації проектів, що фінансуються ЄС та іншими країнами.

УЧАСТЬ МОЛОДІ У СУСПІЛЬНОМУ І ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ

Попри високий відсоток людей, які вважають, що думки молоді та дітей слід враховувати в процесі прийняття рішень, а деякі з них навіть наголошують на необхідності створення консультативного органу у справах дітей та молоді на загальнодержавному та місцевому рівнях, лише третина опитаних молодих людей висловили переконання, що влада надає належну підтримку молоді та її участі у суспільному та/або політичному житті. Більше половини молодих людей мають ідеї щодо шляхів розвитку своїх громад, а більшість з них відповіли, що бажають брати участь у формуванні молодіжної політики у своїй країні. Таким чином, молоді люди прагнуть брати участь у суспільному житті, але вони вважають, що не мають для цього достатньо повноважень. Дійсно, високий відсоток молодих людей повідомив про свою непоінформованість щодо існування молодіжних організацій громадянського суспільства та їх діяльність в Україні. Найпоширенішими видами участі молоді у діяльності організацій громадянського суспільства в Україні є ініціативи з підтримки української армії в зоні збройного конфлікту на сході, розвиток малої інфраструктури в місцевих житлових районах та надання допомоги переселенцям та/або постраждалим від збройного конфлікту особам, а більшість молодих людей вважає



за краще вдосконалювати свої навички у молодіжних клубах. Чинники, про які найчастіше повідомлялося як про такі, що заважають молоді активніше брати участь у громадських заходах: нестача часу, відсутність віри в те, що їх участь буде корисною, відсутність відповідних або вартих довіри організацій на рівні місцевих громад. Нарешті, участь молоді в політичному житті є незначною згідно з результатом моніторингу політичної ситуації, зацікавленості політичними питаннями та демографічного аспекту явки виборців, несуттєвою є також участь молодих людей у діяльності НУО, зокрема їх членство в цих організаціях.

Нижче зазначені проблеми та недоліки, виявлені в цій сфері. По-перше, положення національного законодавства щодо залучення молоді до процесів прийняття рішень не сприяли повноцінній участі молоді в розробці політики ані на регіональному, ані на місцевому рівні. Ця проблема загострюється на місцевому рівні, оскільки стратегічні документи, пов'язані з проведенням децентралізації, нечітко визначають шляхи залучення молоді до процесу розробки політики на цих рівнях. Крім того, новостворені об'єднані територіальні громади потребують конкретних рекомендацій та технічної підтримки для розробки власної молодіжної політики.

По-друге, рівень участі молодих людей в молодіжних організаціях громадянського суспільства залишається нижчим, ніж передбачалося (зокрема порівняно з рівнем їх неофіційної участі у суспільній діяльності). Частково це пов'язано з правовими перешкодами на шляху до офіційного залучення молоді до суспільної діяльності, а також відсутністю доступної інформації. Рівень зацікавленості молоді участю у політичній діяльності або у діяльності місцевих громад дуже низький.

По-третє, у державній молодіжній політиці відсутній єдиний підхід щодо залучення молоді до участі у суспільному та політичному житті і ця проблема

посилюється відсутністю загальної національної молодіжної стратегії в Україні, яка наразі викладена у трьох окремих документах. Нарешті, підхід, який застосовується для визначення проблем та розробки рішень у сфері молодіжної політики і який полягає у реагуванні на окремі фактичні події, є досить ситуативним, він залежить від міжнародної технічної допомоги і потребує удосконалення. Отже, для залучення молоді до участі у суспільному житті ПРООН рекомендує вжити зазначених нижче заходів. Молодіжну політику потрібно додати як пріоритет до урядових стратегічних програм та концепцій (особливо програм, пов'язаних з децентралізацією, сприянням громадянській освіті і розвитком громадянського суспільства). Також слід оновити законодавчу базу з метою забезпечення дієвості конкретних механізмів залучення молоді до участі у суспільному та політичному житті. Крім того, необхідно розвивати потенціал державних органів влади, органів місцевого самоврядування та об'єднаних територіальних громад з метою збільшення ефективності наявних механізмів залучення молоді до участі у суспільному житті та їх удосконалення, зокрема в школах та на рівні місцевих громад. Нарешті, слід взяти за мету підвищення рівня поінформованості молодих жінок та чоловіків про їх права щодо участі у суспільному житті та пов'язану з цим відповідальність за допомогою як формальних, так і неформальних заходів з громадянської освіти.



МОЛОДЬ І ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

Хоча волонтерську діяльність було визнано Державною цільовою соціальною програмою «Молодь України» на 2016-2020 роки ключовим інструментарієм для сприяння неформальному навчанню молоді, розвитку активної громадянської позиції та її залученню до суспільного життя, все ж рівень поінформованості молодих українців про можливості волонтерської діяльності є низьким, а їх участь у волонтерських рухах залишається на такому самому низькому рівні. Незважаючи на те, що молодь є найбільш значною демографічною групою, яка бере участь у волонтерській діяльності в Україні (що відповідає світовим тенденціям), активна участь молодих людей у волонтерських рухах все ще залишається на нижчому рівні, ніж у більшості європейських країн. Українське суспільство традиційно покладається на волонтерську діяльність молоді, хоча термін «волонтер» почали використовувати лише останнім часом. Хоча сьогодні в Україні добровольчі батальйони є можливо чи не найвідомішими волонтерськими групами, тільки нещодавно впроваджені організаційні зміни сприяли спрощенню процесу залучення молодих українців до участі у волонтерській діяльності (зокрема, можна відмітити внесення змін до Закону про волонтерську діяльність та визначення волонтерства як пріоритетного напрямку Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016-2020 роки).

Можна помітити, що українські організації громадянського суспільства все частіше прагнуть залучити молодих волонтерів до участі у своїй діяльності. Міжнародна мобільність молоді стала однією з ключових особливостей залучення молодих волонтерів до участі у діяльності розташованих

в Україні організацій (наприклад, Європейської волонтерської служби (ЕВС). Наявність молодих волонтерів на рівні місцевих громад може істотно сприяти суспільній єдності у країні. Наприклад, з огляду на збройний конфлікт на сході України, впроваджено декілька ініціатив, спрямованих на об'єднання молоді зі сходу та заходу України та поширення серед цих молодих людей ідеї активної громадянської позиції.

Отже, було визначено дві основні проблеми. По-перше, незважаючи на поширення інформації про волонтерські організації, волонтерський рух та переваги волонтерської діяльності, рівень обізнаності молоді щодо цих тем залишається низьким. Тому багато молодих українців, яких вже залучено до волонтерської діяльності, не дуже добре розуміють у чому саме вони беруть участь. По-друге, волонтерська діяльність є найпоширенішою в Києві та інших великих містах України, а можливості молодих людей, які проживають поза межами цих міст, є обмеженими, що перешкоджає їх активній участі у цій діяльності.

Для виправлення цієї ситуації ООН розробила три комплекти рекомендацій, які мають на меті сприяння волонтерській діяльності в екологічній сфері на організаційному та індивідуальному рівнях. Шляхом послідовної систематизації розрізнених даних щодо залучення молоді до волонтерської діяльності потрібно сприяти загальному розумінню молоддю волонтерства та його цінності. Необхідно залучати зацікавлені державні органи влади до більш активної міжвідомчої діяльності в рамках зобов'язань уряду щодо сприяння молодіжному волонтерському руху. Також рекомендується проводити адресні





інформаційно-просвітницькі кампанії, спрямовані на популяризацію різних аспектів волонтерської діяльності серед української молоді.

На організаційному рівні пропонується підтримувати тіснішу співпрацю між організаціями громадянського суспільства, вищими навчальними закладами та молодіжними центрами з метою розширення можливостей молодіжного волонтерського руху. Крім того, слід заохочувати місцеві органи влади та громадянське суспільство розширити можливості для волонтерської діяльності на регіональному та місцевому рівнях з метою підтримки не тільки триваючого процесу децентралізації, а й суспільної єдності в цілому в Україні. Нарешті, рекомендується наділити молодих волонтерів-активістів повноваженнями популяризувати волонтерство, проводити більш масштабні інформаційно-просвітницькі заходи та надавати допомогу організаціям у розвитку волонтерської діяльності.

МОЛОДЬ І ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ

Було підраховано, що станом на січень 2014 року, у Донецькій та Луганській областях, де відбуваються постійні бойові дії, які негативно впливають на умови життя цивільного населення, зокрема молоді, з обох боків лінії розмежування, проживало 917 000 осіб віком від 10 до 24 років. До наслідків негативного впливу відносяться: погіршення житлових умов, обмеження у забезпеченні питною водою, електроенергією для приготування їжі, опалення і освітлення та основними медикаментами, базовими медичними послугами, зокрема психологічною

допомогою. Все це відбувається в умовах грубого порушення прав людини та норм міжнародного гуманітарного права. Не тільки пошкодження основних об'єктів інфраструктури у безпосередній близькості від лінії розмежування та наявність суттєвих загроз безпеці, а й саме створення цієї лінії розділило місцеві громади, позбавило мешканців доступу до державних послуг, порушило торгівлю та змусило молодих людей переселятися для продовження навчання, працевлаштування або отримання доступу до основних соціальних, адміністративних або медичних послуг. Крім того, поєднання таких чинників як насильство, фактичне порушення права на вільний рух та пошкоджена інфраструктура різко збільшило рівень безробіття серед молодих людей та їх батьків.

Моральні та фізичні травми, пов'язані з життям під час збройного конфлікту, стали повсякденною реальністю для сотень тисяч дітей і підлітків, які проживають на сході України. Через недостатнє фінансування почастишали випадки закриття або об'єднання навчальних закладів, а наявність військових об'єктів поблизу деяких шкіл та періодична необхідність перетину лінії розмежування для відвідування школи стали практичними проблемами для мешканців, які залишаються в зоні збройного конфлікту. Крім того, відсутність відповідної інфраструктури в охопленій збройним конфліктом місцевості означає, що молоді люди не мають не тільки пристойних місць для проведення дозвілля, а й установ, до яких молоді люди можуть звернутися у пошуках допомоги. Разом з іншими зазначеними вище чинниками, які погіршують ситуацію, існує висока ймовірність контактів молодих людей з військовими, відвідування молоддю



небезпечних місць, проявів ризикованої поведінки, вживання наркотичних речовин та появи симптомів посттравматичного стресового розладу. Крім того, незважаючи на значну кількість непошкоджених медичних закладів, в результаті як прямого, так і непрямого впливу збройного конфлікту якість медичного обслуговування у східній Україні погіршилася. Це стає особливо тривожним через погіршення екологічних умов, що наражає дітей та їх сім'ї на ще більший ризик появи проблем із здоров'ям.

Визначено наступні проблеми, пов'язані з молоддю, яка проживає вздовж лінії розмежування. Загалом, нестача об'єктів інфраструктури, високий рівень безробіття та надзвичайна бідність роблять молодих людей, які живуть у цій місцевості, дуже уразливою групою населення. Це призвело до того, що частина цієї демографічної групи вдається до дуже шкідливих способів виживання: зниження рівня споживання калорій, жебракування, збільшення рівня споживання алкоголю або зловживання алкоголем, залучення до надання сексуальних послуг. На жаль, останнє набуває все більшого поширення і повідомляється про випадки сексуального насильства над дівчатами до 18 років та навіть молодше 16 років. Враховуючи високу поширеність ВІЛ/СНІД у Донецькій області та відсутність якісного статевого виховання, жінки та дівчата, задіяні у сфері надання сексуальних послуг, особливо ризикують заразитися ВІЛ, а тому потребують спеціалізованих механізмів захисту. Зростання кількості випадків зараження ВІЛ внаслідок збільшення кількості осіб, залучених до надання сексуальних послуг, та переміщених осіб вже спостерігається на Донбасі. Щодо психічного здоров'я, то зважаючи на велику кількість випадків

ПТСР серед молодих людей, необхідно терміново вирішити критичну проблему, пов'язану з відсутністю служб з надання психологічної та соціально-психологічної допомоги та їх доступністю для молоді. Нарешті, в умовах поширення військово-патріотичної риторики існує нагальна потреба у заходах, розроблених та вжитих як у системі освіти, так і органами безпеки та правоохоронними органами з метою запобігання випадкам залучення дітей до участі у військових діях, виявлення таких випадків і реагування на них та встановлення відповідальності за такі випадки.

ООН рекомендує вжити у постраждалих від збройного конфлікту районах України п'ять заходів. Перш за все, слід створити систему моніторингу ситуації, а також систему направлення потерпілих осіб до суб'єктів надання послуг для отримання фахової допомоги та забезпечення постраждалих від збройного конфлікту молодих людей допомогою у вирішенні проблем, пов'язаних з порушенням прав людини. Це в подальшому потребуватиме належної підготовки необхідної кількості фахівців. По-друге, слід забезпечити найбільш постраждалих молодих людей доступом до неформальної освіти, грантів або надати їм можливість переїзду, обміну знаннями та співпраці. По-третє, потрібно проводити спеціально розроблені для молоді інформаційно-просвітницькі кампанії з питань охорони здоров'я (зокрема репродуктивного здоров'я), семінари з інформування про мінну небезпеку та заходи, спрямовані на запобігання вербуванню неповнолітніх дітей або їх участі у збройному конфлікті. Нарешті, кожна школа, технікум та вищий навчальний заклад повинні мати підготовлених фахівців, які можуть





UNITED NATIONS
UKRAINE



грамотно працювати з молодими людьми,
які зазнали психологічних травм або
мають інші проблеми внаслідок прямого
чи опосередкованого впливу збройного
конфлікту.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЩОДО ІНВЕСТУВАННЯ У МОЛОДЬ

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

Як зазначено в ключових положеннях міжнародних документів, міжнародні агентства та національні уряди повинні взяти на себе зобов'язання щодо повного забезпечення основних прав людини для всіх без винятку молодих людей. Організація Об'єднаних Націй визнала, що креативність, ідеали та енергійність молодих людей мають надзвичайно важливе значення для сталого розвитку суспільства, в якому вони живуть. Це також визнали країни-члени Організації Об'єднаних Націй у 1965 році, схваливши *Декларацію про розповсюдження серед молоді ідеалів миру, взаємної поваги та взаєморозуміння між народами*⁵. За двадцять років, а саме у 1985 році Генеральна Асамблея ООН постановила оголосити *Міжнародний рік молоді: участь, розвиток та мир*. У 1995 році було підтверджено прихильність ООН справі покращення становища молоді та реалізовано ініціативу щодо відповіді міжнародної спільноти на виклики, які стоятимуть перед молодими людьми у наступному тисячолітті. Тоді було ухвалено *Всесвітню програму дій в інтересах молоді до 2000 року* і на наступний період⁶.

У 2011 році Міжвідомча мережа ООН з питань розвитку молоді (ММПРМ) зобов'язалася підвищити ефективність діяльності Організації Об'єднаних Націй у справі підтримки зусиль держав, спрямованих на імплементацію міжнародних угод та формування цілей розвитку, які стосуються підлітків та молоді.

5 1965 рік. Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ). Декларація про розповсюдження серед молоді ідеалів миру, взаємної поваги та взаєморозуміння між народами <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/>

6 2010 рік. ООН. Всесвітня програма дій в інтересах молоді.

7 25 липня 2011 року. ММПРМ – Міжвідомча мережа ООН з питань розвитку молоді <https://social.un.org/youthyear/docs/JointStatementInteragency.pdf>



У Спільній заяві від 25 липня 2011⁷ року зазначено, що *Міжнародний рік молоді*, оголошений Генеральною Асамблеєю ООН, надав можливість молодим людям у всьому світі працювати разом, розширити діалог та поглибити взаєморозуміння, сприяв участі молодих жінок та чоловіків у процесах прийняття рішень на всіх рівнях та збільшив зобов'язання та інвестиції, пов'язані з розвитком підлітків та молоді. ММПРМ зобов'язалася надалі активізувати свої зусилля, спрямовані на сприяння та підтримку ухвалення всеосяжної політики, яка враховує потреби молодих людей, зосереджується на важливих для них питаннях та розширює використання даних про молодь в рамках впровадження конкретних комплексних стратегій.

У квітні 2013 року Координаційна рада керівників системи ООН (КРК) схвалила *Загальносистемний план дій ООН з питань молоді (ЗПДМ)* як основу управління програмами для молоді в системі ООН⁸. Документ спрямований на виконання зобов'язань у таких сферах: зайнятість, підприємництво, захист прав, громадянська активність, участь у політичному житті, освіта, всебічна просвітницька діяльність з питань сексуального здоров'я та охорона здоров'я⁹. Більш детальний опис цих зобов'язань міститься в кінці цього розділу.

У світі, в якому відбуваються численні збройні конфлікти, роль молоді у справі підтримки миру та стабільності, як і раніше, є вирішальною. Це переконання відображене в багатьох документах ООН, зокрема у *Провідних принципах з питання участі молоді у миробудівництві*¹⁰. У цьому документі підкреслюється керівна роль молодих людей у запобіганні та протидії конфліктам, насильству та екстремізму, а також важливість їх діяльності для

досягнення сталого миру. Тому сприяння участі молоді у миробудівництві повинно отримати підтримку урядів, підрозділів Організації Об'єднаних Націй, місцевих, національних та міжнародних неурядових організацій, суб'єктів громадянського суспільства та донорів. Дійсно, оскільки участь молодих людей вважається найважливішою умовою успішної побудови миру, зазначені вище організації у своїй діяльності повинні враховувати різноманітність молоді, її досвід та увагу до ґендерних питань, одночасно надаючи молодим людям можливість брати на себе відповідальність, керівництво та контроль у справі миробудівництва, залучаючи їх до участі у всіх процесах побудови миру та розробці програм ліквідації наслідків збройних конфліктів, а також сприяючи зміцненню партнерських відносин між поколіннями на рівні громад і, звісно, впроваджуючи політику, яка відповідає потребам молоді.

.....

IANYD efforts : poverty reduction, multi-sectoral programs human rights and fulfill the needs of adolescents and youth (including marginalized adolescent girls), strengthening capacities of national institutions and youth-led organizations full and effective youth

8 2013 рік. КРК ООН. Загальносистемний план дій ООН з питань молоді. <https://www.unsceb.org/content/un-system-wide-action-plan-youth>

9 30 квітня 2013 року. КРК ООН. Загальносистемний план дій ООН з питань молоді. <https://www.unsceb.org/CEBPublicFiles/Chief%20Executives%20Board%20for%20Coordination/Document/Youth-SWAP%20commitments%20%26%20measures.pdf>

10 Неприбуткова організація «Search for Common Ground» (SFCG). 2014 рік. Керівні принципи. https://www.sfcg.org/wp-content/uploads/2014/04/Guiding-Principles_EN.pdf



Деякі провідні принципи, пов'язані з роллю молоді у забезпеченні міжнародної стабільності та безпеки, містяться в *Амманській декларації щодо молоді, миру та безпеки*¹¹, ухваленій в Аммані, Йорданія, 22 серпня 2015 року на Глобальному форумі з питань Молоді, Миру та Безпеки. З цього приводу представники молоді заявили про свої наміри жити в мирному глобальному співтоваристві і докласти всіх зусиль для досягнення стабільності та безпеки. Представники молоді відзначили провідну роль Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй у підтримці міжнародного миру та безпеки відповідно до *Статуту ООН*¹² та закликали уряди визнати роль молоді у реалізації *Цілей сталого розвитку (ЦСР)* та підтримати її у цій діяльності. ЦСР були визначені Організацією Об'єднаних Націй у Порядку денному розвитку на період після 2015 року з метою сприяння миру та створенню відкритого суспільства на основі сталого розвитку, забезпечення правосуддя для всіх та розбудови ефективних та відповідальних інститутів на всіх рівнях¹³. Крім того, ЦСР зазначають необхідність забезпечення участі молоді у процесах досягнення миру як в умовах триваючого збройного конфлікту, так і в постконфліктний період. У документі також підкреслюється, що хоча молодь бере активну участь у підтримці миру, безпеки та стабільності, молоді люди залишаються демографічною групою населення, яка стикається з новими проблемами, такими як поява серед них біженців та внутрішньо переміщених осіб. У зв'язку з цим, на

місцевому, національному та міжнародному рівнях вкрай необхідно впровадити належні механізми активного залучення молоді до процесів прийняття рішень та створити можливості для її співробітництва з керівними органами для підвищення значущості зусиль молоді та їх визнання. ЦСР рекомендують зміцнювати потенціал молоді паралельно із започаткуванням відповідних процесів політичного діалогу та мирних процесів, зокрема офіційних мирних процесів. ЦСР також передбачають необхідність створення механізмів для забезпечення ґендерної рівності та подолання проблем ґендерного характеру і гарантують вжиття заходів, спрямованих проти будь-яких та всіх форм негативної дискримінації за ознакою статі. У ЦСР також зазначається життєво важливе значення економічного розвитку для миру та стабільності. У зв'язку з цим, слід ще раз підкреслити, що національні уряди повинні надавати пріоритет можливостям працевлаштування молодих людей та інклюзивним стратегіям у сфері зайнятості молоді, як у сільській місцевості, так і у містах. Уряди повинні сприяти розбудові потенціалу молоді та забезпечити здобуття нею навичок, необхідних для задоволення потреб у робочій силі на місцях.

Також слід зауважити, що зазначені нижче положення Декларації були розглянуті Радою Безпеки ООН. У своїй Резолюції 2250 (2015)¹⁴, ухваленій 9 грудня 2015 року, Рада Безпеки закликала держави-члени ООН розглянути шляхи надання молоді ширших повноважень в процесах прийняття рішень на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях, щоб забезпечити молодь конструктивною

11 ООН. 2015 рік. Амманська декларація щодо молоді, миру та безпеки <http://www.un.org/en/peacebuilding/pdf/AMMAN%20YOUTH%20DECLARATION.pdf>

12 ООН. 1945 рік. Статут Організації Об'єднаних Націй. <http://www.un.org/en/charter-united-nations/>

13 ООН. 2015 рік. Сталий розвиток. <http://www.un.org/sustainabledevelopment/peace-justice/>

14 ООН. 2015 рік. Рада безпеки, Одноголосне ухвалення резолюції 2250. <https://www.un.org/press/en/2015/sc12149.doc.htm>



ролю в цих процесах та мінімізувати рівень радикалізації молодих людей. Рада Безпеки також запропонувала державам-членам розглянути питання щодо створення механізмів, які дозволять молодим людям брати активну участь у мирних процесах та врегулюванні конфліктів. Рада Безпеки звернулася до молоді із пропозицією брати активну участь у досягненні міцного миру та сприянні справедливості та примиренню, а також нагадала, що велика кількість молодого населення являє собою унікальний демографічний дивіденд, який може сприяти встановленню довготривалого миру та економічному процвітанню в місцях, де інклюзивні стратегії є нормою.

15 Верховна Рада України. 1993-2017 роки. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>

16 Верховна Рада України. 2016 рік. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016-2020 роки. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/148-2016-%D0%BF>

17 ЦСР в Україні. 2016 рік. Український пакт заради молоді-2020. <http://csr-ukraine.org/en/education/pact-for-youth-2020/>



.....

YOUTH - SWAP COMMITMENTS:

1. Enhance national capacity to develop gender-sensitive strategies to provide decent work for youth;
2. Support the improvement and enforcement of rights at work for youth and implement employment and skills development programs to ease the transition of disadvantaged youth to decent work;
3. Support institutional reforms for and in support of environments conducive to youth entrepreneurship, including access to markets, finance and other resources;
4. Strengthen mechanisms for promoting youth entrepreneurship, in particular for young women;
5. Support countries taking action towards safeguarding and promoting the human rights of youth;
6. Promote young people's effective inclusion in civic engagement at local, national, regional and global levels;
7. Support young people's participation in inclusive political processes and democratic practices;
8. Support young people's inclusion in decision-making, and in all levels of development processes;
9. Strengthen the capacity of countries to develop high quality inclusive education, learning and training policies and programs for young people;
10. Influence the global agenda to move toward inclusive, gender-sensitive and quality education for young people;
11. Support efforts to provide young people with evidence-based comprehensive sexual health education;
12. Support countries in developing and enforcing gender-sensitive laws and policies that promote and protect the health of all young people;
13. Support countries' efforts to improve the capacity of health systems to provide gender-sensitive and age-appropriate health services to all young people.



ЗОБОВ'ЯЗАННЯ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

На додаток до зазначених вище зобов'язань на міжнародному рівні, Україна взяла на себе зобов'язання перед молоддю на національному рівні. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні»¹⁵ визначає особливу пріоритетність політики щодо інтеграції, зайнятості молоді, сприяння молодим сім'ям, молодіжним НУО та навчальним центрам. На державу покладено відповідальність щодо забезпечення підтримки саморозвитку та самореалізації молоді. Парламент повинен забезпечити виділення у бюджеті достатніх коштів, спрямованих на соціальний розвиток молоді, а також на підтримку молодіжного підприємництва та забезпечення їх права на гідне місце проживання, а також їх прав на освіту, культурний розвиток, дозвілля, охорону здоров'я і правовий захист.

Більше того, відповідно до Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016-2020¹⁶ роки, держава забезпечить можливості для залучення молоді до політичної діяльності та співпраці з організаціями громадянського суспільства, а також соціальні гарантії та освіту для молоді. Патріотичне виховання, здоровий спосіб життя, неформальна освіта, зайнятість, забезпечення житлом, підтримка молоді, яка проживає на окупованих територіях, та внутрішньо переміщених молодих людей визначені у Програмі як особливі пріоритети.

Крім того, в рамках «Українського пакту заради молоді-2020»¹⁷, ділові кола, уряд та освітній сектор зобов'язалися забезпечити молодь першим робочим місцем та стажуванням. Це - спільна ініціатива Міністерства молоді та спорту та ГО «Центр «Розвиток Корпоративної соціальної відповідальності», діяльність якої підтримується ЮНФПА.

15 Верховна Рада України. 1993-2017 роки. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>

16 Верховна Рада України. 2016 рік. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016-2020 роки. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/148-2016-%D0%BF>

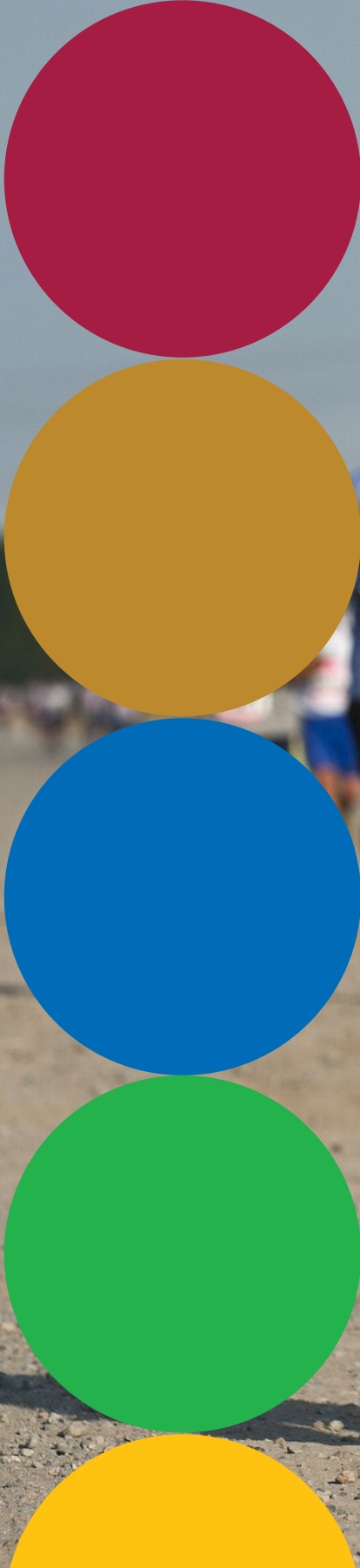
17 ЦСП в Україні. 2016 рік. Український пакт заради молоді-2020. <http://csr-ukraine.org/en/education/pact-for-youth-2020/>



UNITED NATIONS
UKRAINE



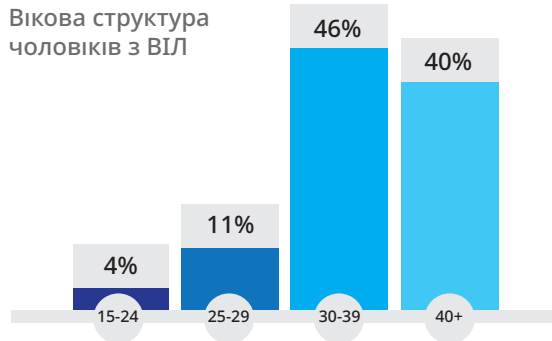
ЗДОРОВ'Я ТА ДОБРОБУТ МОЛОДІ



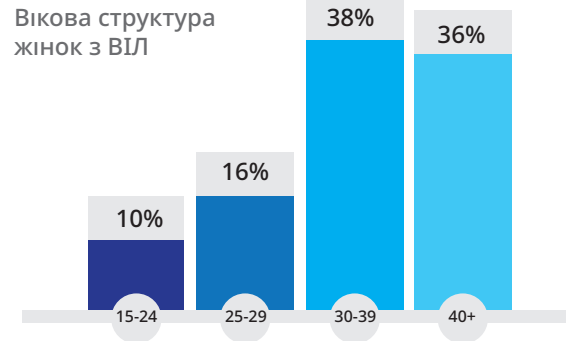


Епідемія ВІЛ серед молоді

Вікова структура чоловіків з ВІЛ

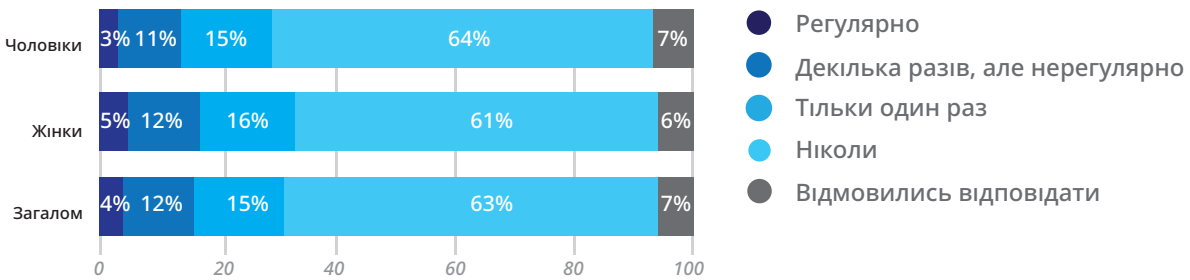


Вікова структура жінок з ВІЛ



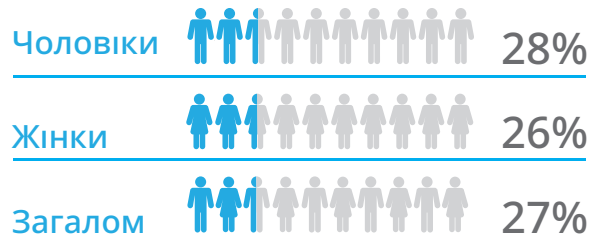
Джерело: Український центр контролю за соціально небезпечними хворобами Міністерства охорони здоров'я України

Тестування на ВІЛ молоді віком 15-24



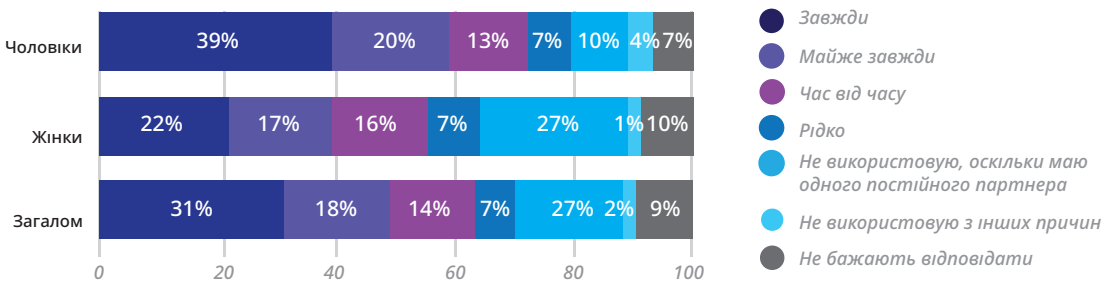
Джерело: Опитування «Інформованість громадськості щодо епідемії ВІЛ в Україні - 2017», проведене Товариством споживчих досліджень «GfK Україна» Ukraine для Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Відсоток молодих людей віком 15-24 роки, які правильно визначають шляхи передачі ВІЛ і не пристають на основні помилкові теорії щодо ВІЛ



Джерело: Опитування «Інформованість громадськості щодо епідемії ВІЛ в Україні - 2017», проведене Товариством споживчих досліджень «GfK»

Використання презервативів молоддю віком 15-24 роки протягом останніх 12 місяців



Джерело: Опитування «Інформованість громадськості щодо епідемії ВІЛ в Україні - 2017», проведене Товариством споживчих досліджень «GfK Україна» Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH



ВІЛ/СНІД ТА РЕПРОДУКТИВНЕ ЗДОРОВ'Я

Останнім часом було виявлено декілька позитивних тенденцій щодо ситуації з ВІЛ/СНІД в Україні. Спостерігалось, зокрема, зменшення відсотка нових ВІЛ-інфікованих осіб віком від 15 до 24 років (зменшення з 16% у 2008 році до 6% у 2017 році), а також зниження загальної захворюваності на ВІЛ у цій демографічній групі [13]. Тенденція поширеності ВІЛ серед молодих вагітних жінок у віковій групі від 15 до 24 років також знижується (з 0,33% у 2013 році до 0,25% у 2017 році) [13].

В цілому молоді жінки в Україні частіше ніж чоловіки страждають від епідемії ВІЛ/СНІД або постраждали від неї в більш ранньому віці, що відображається на захворюванні на ВІЛ серед жінок віком від 15 до 24 років, яке оцінюється в 10%, причому цей відсоток становить лише 4% серед чоловіків того ж віку [4]. Ситуація залишається незмінною незважаючи на те, що у молодих жінок більш високий рівень поінформованості щодо профілактики ВІЛ, вони краще обізнані щодо доступного тестування на ВІЛ, що частково пояснюється обов'язковим обстеженням на ВІЛ під час вагітності [10, 14]. Щодо доступних для молоді послуг з перевірки на наявність ВІЛ, то 34% підлітків повідомили, що тест на ВІЛ не є анонімним, 30% не надавалася попередня до перевірки консультація, 27% не отримували консультацій після проходження тесту, а 6% не отримували результатів тесту [10].

Рівень обізнаності підлітків стосовно профілактики ВІЛ дуже низький. На підтвердження цього факту було встановлено, що лише 12% підлітків віком від 10 до 17 років у 2018 році мали повне та правильне знання щодо шляхів передачі ВІЛ [14]. Це набагато нижче цільового

показника поінформованості молоді у 95%, встановленого національними та міжнародними нормами. Загалом українські підлітки мають низький рівень обізнаності щодо здорового способу життя, вони не знають також про суб'єкти надання послуг та консультацій з питань, які найбільше їх цікавлять [14].

Порівняльний аналіз вікових груп, проведений у ключових групах населення, показує, що представники молодшої демографічної групи незмінно менше інфікуються ВІЛ, ніж представники старшої групи. Наприклад, у 2017 році кількість нових випадків ВІЛ-інфекції серед чоловіків віком 15-24 років, які мають секс із чоловіками, або вважаються такими становила лише 23%, аналогічна картина спостерігається серед секс-робітниць [13]. Крім того, серед осіб, які вживають ін'єкційні наркотики, виявлено зниження рівня поширеності інфекції [15].

Молоді чоловіки в Україні стають сексуально активними в середньому в більш ранньому віці, ніж молоді жінки [2, 14]. Опитування чоловіків і жінок віком 17 років показало, що до цього часу 40% чоловіків і 28% жінок вже мали статеві стосунки [14]. На жаль, сексуально активні дівчата всіх вікових груп не користуються презервативами часто, причому опитування, яке охоплювало дітей шкільного віку (16-17 років) показало, що дівчата використовують презервативи не так часто, як юнаки [14]. Слід підкреслити, що ця різниця може частково пояснюватися тим, що більший відсоток жінок-підлітків повідомляє про припинення використання презервативів через наявність лише одного постійного та надійного інтимного партнера [10]. Нарешті, за даними Державної служби статистики України, рівень народжуваності серед підлітків знижується з 2008 року, як і





рівень абортів серед дівчат до 18 років: за період з 2001 до 2015 року, рівень абортів серед дівчат 15-17 років знизився у 4,5 рази (статистика МОЗ України).

ОСНОВНІ ФАКТОРИ РИЗИКУ, ПОВ'ЯЗАНІ З НЕІНФЕКЦІЙНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ (НІЗ)

Основні фактори ризику, пов'язані з неінфекційними захворюваннями: низька фізична активність, надмірна вага, нездорове харчування, куріння та вживання алкоголю або наркотиків. Сьогодні в Україні викликає занепокоєння низький рівень залучення школярів до регулярних фізичних навантажень [9]. Четверть молодих українців зазначила, що не займалася жодним видом спорту або фізичними вправами протягом останніх 12 місяців [8]. Крім того, малорухливий спосіб життя все більше поширюється серед 15-річних дітей: згідно з цим звітом, більше половини дівчат і юнаків дивляться телевизор щонайменше дві години у будні дні.

Щодо індексу маси тіла, 15% юнаків 15 років та 6% дівчат мають зайву вагу або страждають ожирінням, зважаючи на повідомлений ними зріст та вагу; причому 27% дівчат та 5% юнаків 15 років намагалися схуднути [11].

У 2017 році 18,7% осіб 15-24 років були на той час споживачами тютюну¹⁸, при цьому більшість із цієї групи (загалом 14,2%) повідомили про щоденне куріння тютюну¹⁹ (серед юнаків ці показники незмінно вищі, ніж серед дівчат). Дослідження показують,

в якому віці молодь починає курити тютюн: кожен десятий студент викуриє сигарету до 11 років, а кожен третій спробував тютюн у будь-якій формі до закінчення середньої школи [9]. Серед осіб віком 15-24 років вищий показник використання електронних сигарет та кальяну порівняно з іншими віковими групами. Викликає занепокоєння той факт, що лише половина опитаних вважає, що куріння тютюну за допомогою кальяну може призвести до серйозних захворювань [12]. Також слід зазначити, що особи вікової групи 15-24 років швидше помічали рекламу, спонсорство тютюнових виробів та/або пропаганду паління, ніж особи старші 25 років [12].

Крім того, хоча споживання алкоголю є добре відомим фактором ризику, пов'язаним з НІЗ, 10% юнаків та 6% дівчат вживали алкоголь у віці до 11 років [9], причому 3% молодих людей у віці 14-34 років вживають алкогольні напої щодня [8]. Приблизно 15 000 дітей та підлітків віком від 10 до 18 років повідомили, що вживають або вживали ін'єкційні наркотики [1]. Крім того, 11,3% молодих людей віком 15-17 років повідомили, що вживали будь-який вид незаконного наркотику у своєму житті (Український моніторинговий та медичний центр з наркотиків та алкоголю МОЗ).

СИСТЕМА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Нижче наведено українську законодавчу базу, яка стосується здоров'я молоді. МОЗ затвердило 10 стандартів медичного обслуговування підлітків та молоді (Наказ № 383 «Про вдосконалення організації медичного обслуговування підлітків та молоді»; № 382 «Про затвердження стандартів медичного обслуговування

18 Курців визначено як осіб, які споживають тютюн щодня або рідше.

19 Немає доступних даних щодо успішної відмови від куріння у цій віковій групі.



підлітків та молоді»). Крім того, уряд України сприяв ухваленню зазначених нижче законів, які стосуються прав дітей та молоді: «*Основи законодавства України про охорону здоров'я*», «*Про захист дітей*», «*Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю*», «*Про соціальні послуги*» [5]. Постанова МОЗ № 423 «*Про вдосконалення процедури комплексного медичного обслуговування жінок із небажаною вагітністю, заповнення первинних реєстраційних форм та інструкції щодо їх заповнення*» та Наказ МОЗ № 1177 «*Про затвердження клінічного протоколу «Комплексна допомога під час небажаної вагітності»*» дозволяє переривання вагітності дівчат старше 14 років без згоди батьків; хоча цей дозвіл прямо суперечить положенням інших нормативних документів, які вимагають отримання згоди батьків стосовно всієї медичної допомоги та процедур, які надаються неповнолітнім особам молодше 18 років.

Щодо наявності комплексних медичних послуг для молоді, то станом на 1 січня 2016 року в Україні працювали 142 клініки, дружні до молоді (КДМ). З цих клінік 87,2% було атестовано після оцінювання, проведеного відповідно до встановлених стандартів та показників для клінік, дружніх до молоді [5] [7]. КДМ надають різноманітні послуги; 92,2% з них пропонують тестування на ВІЛ та проводять консультації згідно з протоколами МОЗ. У двох третинах клінік, дружніх до молоді, які тепер надають послугу з лікування ІПСШ, лікуються молоді люди, серед яких 35% - чоловіки та 65% - жінки. Понад 240 медичних працівників з різних регіонів України пройшли у 2016 році професійну підготовку під час навчальних занять та семінарів, присвячених роботі з підлітками з групи ризику. Того ж року КДМ надали медичні послуги 12 530 підліткам та

молодим людям, які ризикують інфікуватися ВІЛ (із 129 000 перевірених осіб). Однак приблизно 57% потенційних пацієнтів клінік, дружніх до молоді, залишаються недостатньо поінформованими про діяльність клінік, дружніх до молоді, що є головною перешкодою на шляху успішного справдження цієї програми [7].

Зрештою, щодо доступного медичного обслуговування, медичного обладнання та технологій, то більшість молодих людей віком 14-34 років задоволені послугами медичних закладів, причому послугами приватних медичних установ задоволені більше, ніж послугами державних/ комунальних медичних закладів. При цьому, 14% осіб, які звернулися до державних або комунальних медичних установ протягом останніх 12 місяців, зазначили, що в них вимагали хабар. Крім того, існує нагальна і дуже поширена проблема: пацієнти, яким не вистачає грошей для придбання ліків або для сплати за лікування; 34% всіх респондентів зазначили, що вони стикалися з цією проблемою протягом останніх 12 місяців [8].





ВИЯВЛЕНІ ПРОБЛЕМИ ТА НЕДОЛІКИ

ВІЛ/СНІД та репродуктивне здоров'я

1. Чинні законодавчі та нормативно-правові акти достатньо адекватно визначають характер та зміст інформації, яку слід надавати підліткам під час консультацій щодо ВІЛ до та після тестування [3].
2. Нормативно-правові обмеження, які заважають наданню якісних консультацій та проведенню тестування на ВІЛ, пов'язані із правовою невизначеністю ключових понять «підлітки» та «підлітки з групи ризику» (ПГР) та конкретної вікової групи молодих людей, які мають відповідні законні права і обов'язки [3].
3. Упереджене ставлення фахівців до тестування підлітків на ВІЛ/ІПСШ призводить до відсутності доступних для молоді послуг та низького рівня довіри до наявних суб'єктів надання таких послуг. Особливо ця проблема стосується підлітків з групи ризику (зокрема молодих споживачів ін'єкційних наркотиків та молодих чоловіків, які мають секс із чоловіками) віком від 14 років і старше через недостатність знань щодо законності професійної діяльності суб'єктів надання послуг та своїх прав [3].
4. Відсутність загальних та узгоджених національних нормативних документів та політики щодо сексуальних та репродуктивних прав, зокрема молоді.
5. Дуже незначна кількість підлітків охоплена профілактичними заходами.
6. Недостатній рівень поінформованості підлітків про ВІЛ та використання презервативів.
7. Сьогодні засоби контрацепції та тести на вагітність можна отримати лише у приватних клініках [7].

Основні фактори ризику, пов'язані з неінфекційними захворюваннями (НІЗ)

1. В Україні відсутні законодавчі обмеження щодо продажу електронних сигарет та картриджів до них.
2. Понад 20% молодих людей повідомили, що бачать рекламу сигарет у магазинах, незважаючи на чинну з 2012 року заборону реклами тютюнових виробів, [12].
3. Легка доступність алкогольних напоїв для осіб віком до 18 років.
4. Послуги зі зменшення шкоди від факторів ризику загальнодоступні в Україні, але зазвичай орієнтовані на дорослих людей, тобто допомога дітям та підліткам дуже обмежена.

Система охорони здоров'я

1. Не існує спеціальної політики, стратегій чи планів дій щодо «підлітків», «молоді» та «молодих людей»; ці терміни й досі не мають чіткого визначення.
2. Клініки, дружні до молоді, є єдиною доступною та діючою мережею суб'єктів надання відповідних послуг з профілактики ВІЛ для підлітків в Україні [5]. Обмеження доступу до послуг для підлітків з групи ризику свідчить про те, що більшість наявних програм профілактики були розроблені для дорослих людей.
3. Повідомлялося про несанкціоноване розкриття інформації про пацієнтів [7].

РЕКОМЕНДАЦІЇ

ВІЛ/СНІД ТА РЕПРОДУКТИВНЕ ЗДОРОВ'Я

Для усунення недоліків, виявлених у системі профілактики ВІЛ та охорони репродуктивного здоров'я молоді, рекомендується вжити таких заходів:

1. Посилити заходи первинної профілактики з метою зменшення впливу факторів ризику на підлітків та молодих людей.
2. Уряд повинен всебічно вивчити можливість впровадження конкретної політики, спрямованої на задоволення потреб молодих людей, які входять до групи ризику, особливо споживачів ін'єкційних наркотиків. Не потрібно ухвалювати обмежуючі закони, оскільки це суперечить заходам, спрямованим на зменшення шкоди від ВІЛ та стримування поширення інфекції.
3. Суб'єктів надання послуг слід забезпечити відповідними інструкціями, методичними рекомендаціями та додатковим навчанням щодо надання консультацій неповнолітнім клієнтам та тестування їх на ВІЛ з урахуванням особливостей усіх вікових груп, прав підлітків, можливості або неможливості проведення консультацій та обстеження на ВІЛ у присутності батьків/законних представників неповнолітньої особи, подальшого призначення антиретровірусної терапії у разі позитивного результату тесту на ВІЛ.
4. У рамках проведення більш широкої реформи, спрямованої на розбудову Нової української школи, слід розробити та впровадити програми з формальної та неформальної освіти щодо репродуктивного здоров'я.

5. Презервативи та інші види засобів контрацепції, конфіденційні тести на ВІЛ/ЛПСШ, лікування і допомога хворим особам повинні бути поширеними та доступними.

ОСНОВНІ ФАКТОРИ РИЗИКУ, ПОВ'ЯЗАНІ З НЕІНФЕКЦІЙНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ (НІЗ)

Для зменшення кількості молодих людей, які споживають тютюнові вироби, рекомендується вжити таких заходів:

1. Ухвалити законодавство, яке регулює продаж електронних сигарет, їх рекламу та розповсюдження.
2. Посилити наявну політику щодо контролю за обігом тютюну.
3. Вжити заходів, спрямованих на заохочення курців відмовитися від куріння та утримання некурців від спроб почати курити тютюн:
 - заборонити продаж ароматизованих сигарет (зокрема ментолових), оскільки вони є найбільш привабливими для молоді;
 - впровадити заходи з розміщення великих графічних попереджень щодо шкоди для здоров'я на пачках сигарет і регулярно їх оновлювати;
 - щорічно збільшувати ціну сигарет з метою зменшення їх доступності;
 - проводити спрямовані на молодь інформаційно-просвітницькі кампанії щодо шкідливості тютюнокуріння;

- розвивати мережу доступних послуг з допомоги у відмові від куріння для бажаючих кинути курити осіб.

СИСТЕМА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Для усунення недоліків наявної політики та програм рекомендуються вжити таких заходів:

1. Інвестиції, спрямовані на охорону здоров'я підлітків, будуть набагато ефективнішими, якщо потреби молодих людей будуть правильно оцінені. Тому будь-яка програма з розширення доступних для підлітків послуг, яку передбачено впровадити на загальнодержавному рівні, повинна ґрунтуватися на детальному плані витрат та бюджеті. Це допоможе розробникам політики та керівникам служб охорони здоров'я правильно прогнозувати потреби та раціонально використовувати наявні ресурси.
2. МОЗ необхідно відігравати керівну роль у справі охорони здоров'я підлітків, керувати співпрацею між різними відомствами та забезпечити спрямованість реформи і фінансування на системи охорони здоров'я підлітків.
3. Керівні органи повинні і надалі враховувати користь від надання підліткам загального доступу до медичних послуг. Слід продовжувати заохочувати органи влади проводити спрямовану на підлітків роз'яснювальну роботу.

Для покращення охоплення молоді комплексними медичними послугами, орієнтованими на її потреби, рекомендується вжити таких заходів:

1. Служби охорони здоров'я повинні продовжувати зосереджувати свої зусилля на роботі з ключовими верствами населення та групами ризику, одночасно приділяючи достатню увагу потребами всіх підлітків.
2. Завдяки наполегливій роботі органів влади та фахівців, охорона здоров'я підлітків повинна залишатися важливим компонентом впроваджуваних на місцевому та загальнодержавному рівнях програм.
3. КДМ необхідно докладати постійних зусиль для того, щоб послуги, які вони надають, та стандарти якості їхньої роботи були широко відомі, особливо потенційним пацієнтам. Інформація про КДМ повинна бути легко доступною, містити детальну інформацію щодо місцезнаходження, графік роботи та перелік доступних послуг. Для формування попиту на ці послуги серед молоді молодіжні організації, сім'ї, ЗМІ та школи повинні мати можливість працювати на місцевому рівні з метою поширення цієї інформації серед підлітків з групи ризику/молодих людей.
4. Необхідно посилити участь місцевих громад у діяльності з підвищення рівня поінформованості молоді, яка не користується медичними послугами. Слід інформувати про спрямованість цих послуг на потреби підлітків з групи ризику/молодих людей, а місцевим громадам – надавати підтримку цій діяльності.



Список використаних джерел

1. Результати оцінки діяльності на місцях (2015 рік). Взято з веб-сайту Міжнародного альянсу з ВІЛ/СНІД в Україні: http://aph.org.ua/wp-content/uploads/2016/08/Summary_PSAfindings_AllianceUkraine_2015_ENG.pdf
2. Дослідження за багатьма показниками із застосуванням гніздової вибірки (MICS). (2012 рік). Взято з веб-сайту ЮНІСЕФ: https://www.unicef.org/ukraine/Ukraine_MICS_FinalReport_ENG.pdf
3. Думка, цінності та пріоритети підлітків у сфері тестування на ВІЛ та консультування. (2014 рік). Взято з веб-сайту Українського інституту соціальних досліджень імені О. Яременка:
4. ВІЛ-інфекція в Україні: Інформаційний бюлетень № 45. (2016 рік). Взято з веб-сайту Українського центру контролю за соціально небезпечними хворобами Міністерства охорони здоров'я України: <https://phc.org.ua/uploads/documents/c21991/6048649d4a2a9832c-ba2b4df9a576be1.pdf>
5. Повторне оцінювання клінік, дружніх до молоді, в Україні 2012. - (2012 рік). Взято з веб-сайту ЮНІСЕФ: https://www.unicef.org/evaldatabase/files/2011_Ukraine_-_YFCReport_Engl_280212-edited_final.pdf
6. Річний звіт ЮНІСЕФ – 2014. (2014 рік). Взято з веб-сайту ЮНІСЕФ: https://www.unicef.org/publications/index_82455.html
7. Набутий досвід та інвестиції у сфері надання орієнтованих на молодь медичних послуг у Східній Європі та Центральній Азії. (2017 рік). Взято з веб-сайту ЮНІСЕФ:
8. Молодь України - 2015. (2015 рік). Взято з веб-сайту Представництва ООН в Україні: [http://www.un.org.ua/images/documents/3687/doslidzhennya_block_eng\(1\).pdf](http://www.un.org.ua/images/documents/3687/doslidzhennya_block_eng(1).pdf)
9. 9. Здоровий спосіб життя дітей шкільного віку. (2015 рік). Взято з веб-сайту ВООЗ, ЮНІСЕФ: http://www.uisr.org.ua/img/upload/files/Analitical_report_HBSC_2015_fin-UA.pdf
10. GIZ, 2017 рік
11. Міжнародний проект «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді» (HBSC), 2014 рік
12. Глобальне дослідження вживання тютюну серед дорослих людей (GATS). ВООЗ, 2017 рік
13. ВІЛ-інфекція в Україні: Інформаційний бюлетень № 49. (2018 рік). Взято з веб-сайту Українського центру контролю за соціально небезпечними хворобами Міністерства охорони здоров'я України
14. Міжнародний проект «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді» (HBSC), 2018 рік
15. Основні результати біо-поведінкового дослідження ключових груп населення. (2018 рік). Отримано від міжнародного благодійного фонду «Альянс громадського здоров'я»





UNITED NATIONS
UKRAINE



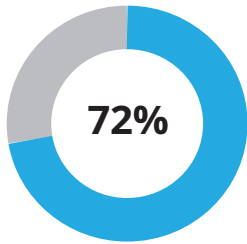
МОЛОДЬ І ОСВІТА



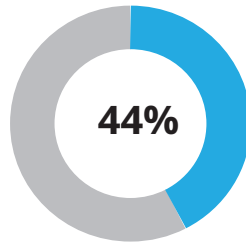


Задоволена освітою молодь віком 14-29 років

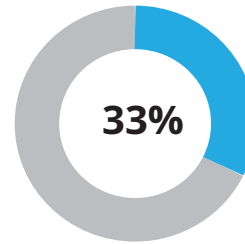
Задоволення освітою



Задоволені власною освітою

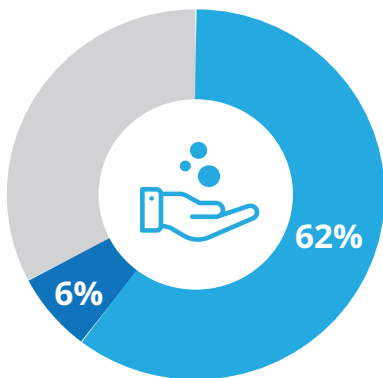


Задоволені якістю освіти



Погоджуються, що система освіти відповідає вимогам

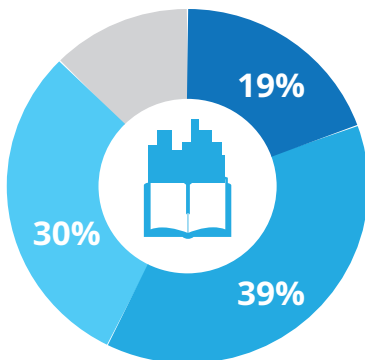
Уявлення про корупцію



«Існують випадки «купівлі» оцінок та результатів іспитів в інститутах/університетах»

- згоден
- не згоден

Уявлення про рівень стресу під час навчання



«Яке повсякденне життя у вашій школі/університеті?»

- дуже/доволі важке та викликає стрес
- важке та викликає стрес певною мірою
- легке та не викликає стрес

Джерело: опитування «Молодь України 2017» проведене Центром «Нова Європа», Фондом Фрідріха Еберта (FES), Товариством споживчих досліджень «GfK Україна»



КОРОТКИЙ ОГЛЯД СИТУАЦІЇ

В Україні навчання у початковій та середній школі є обов'язковим. Рівень грамотності серед молодих людей в Україні високий (99,76%) [8], а чиста кількість відвідувачів середніх шкіл становить 85,65% [7]. Рівень грамотності серед молоді в Україні високий (99,76%) [8], а чистий коефіцієнт охоплення середньою освітою становить 85,65% [7]. Майже половина молодих українців віком 14-34 років здобула вищу освіту або завершує курс навчання у вищому навчальному закладі [1]. Згідно з Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016/17, Україна посідає 11 місце серед 144 країн за показником охоплення населення вищою освітою. Однак у 2017 році тільки 44% молодих людей віком 14-29 років були задоволені якістю освіти і лише третина погодилася з тим, що система освіти відповідає потребам ринку праці. Більше половини погоджуються з твердженням, що «є випадки, коли оцінки та результати іспитів «купляються» в інститутах/університетах України» і що щоденне перебування в школі/університеті викликає стрес принаймні певною мірою [2]. Дані соціального моніторингу «U-report» (2016 рік) свідчать: майже чверть респондентів віком 15-19 років та 45% респондентів віком 20-24 років стверджують, що знань, отриманих у процесі навчання, недостатньо для виконання їхньої роботи, причому 81% опитаних використовують можливості отримання неформальної освіти для усунення цього недоліку [10].

Отже, Україна розпочала реформувати свою систему освіти з розробки концепції «Нової української школи». Цілями концепції є сприяння компетентному викладанню та навчанню на основі здібностей, зосередження уваги на потребах учнів та освіти, орієнтованій на потреби студентів, і розвиток партнерських відносин між викладачами, учнями та батьками. Її метою також є справедливий розподіл державних коштів, який забезпечує всім дітям рівний доступ до якісної освіти. Нещодавно Україна адаптувала свій Закон про освіту до концепції «Нової української школи» та майбутніх планів щодо системи освіти.

Триваючий збройний конфлікт на сході України продовжує впливати на ситуацію з освітою. Приблизно 200 000 дітей, молодих людей та викладачів потребують безпечних шкіл, в яких можна навчатись та оздоровлюватись. З початку 2017 року щонайменше 55 навчальних закладів зазнали безпосередньої шкоди від триваючих військових дій, що негативно впливає на освіту та добробут тисяч дітей. Школи, пошкоджені у 2017 році, входять до числа понад 700 навчальних закладів, які були пошкоджені з початку конфлікту, причому деякі з них досі не ремонтуються. Крім того, за оцінками, 648 000 студентів та викладачів у понад 3 400 навчальних закладах, які знаходяться поблизу «лінії розмежування», продовжують страждати від масштабного кумулятивного впливу збройного конфлікту. Наслідками цього впливу є значні прогалини у навчанні, скорочення учбових годин, нестача викладачів-спеціалістів, соціально-психологічні проблеми та неготовність сімей нести витрати на освіту. Все це й надалі погіршує якість освіти [3]. Уряд України прагне вирішити ці та інші проблеми, які виникли в освітній системі на Донбасі, і має намір приєднатися до Декларації про безпеку шкіл (ДБШ).





ВИЯВЛЕНІ ПРОБЛЕМИ ТА НЕДОЛІКИ

1. Якість освіти залишається актуальною проблемою. Міністерство освіти і науки визначає якість освіти як одну з головних цілей реформи освітніх програм. Інша проблема полягає у невідповідності між поточною роботою випускників та отриманою ними освітою (51%) [5]. В цілому, підлітки не беруть участі у процесах планування та оцінювання освіти в Україні.
2. Збройний конфлікт створив надзвичайні виклики щодо реалізації прав підлітків та молоді, особливо у східній частині України. Існує загроза того, що постраждала від конфлікту молодь не зможе отримати доступ до освіти. 42 389 дітей та молодих людей відвідують навчальні заклади, які знаходяться вздовж лінії розмежування (15 км), 15 000 дітей відвідують заклади, що знаходяться на відстані 5 км від лінії розмежування, а понад 4 900 відвідують навчальні заклади в населених пунктах, які зазнавали обстрілів щонайменше двічі на тиждень протягом жовтня та листопада 2016 року [9]. Велика кількість молодих людей на непідконтрольних українському уряду територіях побоюються, що дипломи або атестати, видані наявною там де-факто владою, не будуть визнані, що обмежує їхні можливості отримати доступ до вищої освіти або випускникам - отримати диплом про вже закінчену освіту [3]. В цілому, очевидно: збройний конфлікт на сході України суттєво погіршує
- перебіг освітніх процесів. Ці руйнівні наслідки були описані у недавньому звіті міжнародної неурядової організації «Human Rights Watch» (2016 рік).
- В контексті триваючого збройного конфлікту відсутність життєво важливих навичок і, зокрема, інформації про мінну небезпеку, також здійснює вплив на безпеку студентів та викладачів. Управлінню Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) було повідомлено про 477 осіб, постраждалих від вибухонебезпечних залишків війни (ВЗВ), мін-пасток та саморобних вибухових пристроїв (СВП) протягом періоду з 12 лютого 2015 року до 15 лютого 2017 року.
3. Важливою гострою проблемою, яка також може бути пов'язана зі збройним конфліктом, є ослаблення здатності підлітків та молодих людей загалом долати труднощі через відсутність «систем соціального захисту» та недостатньо розвинені життєво важливі навички (правильне спілкування, належна наполегливість, співпереживання, співпраця, вирішення проблем, запобігання конфліктам, пом'якшення конфліктів, врегулювання конфліктів, ведення перемовин, посередництво, примирення, повага до прав людини, врахування ґендерних аспектів).
4. МОН та Уповноважений з прав дітей в Україні спільно визнали цькування ключовою проблемою, яка потребує негайного вирішення. Дані соціального моніторингу «U-report» (травень 2016 року) свідчать: приголомшлива кількість молодих українців (89%) вважає, що знущання є проблемою в їхній школі. Викликає велике занепокоєння той факт, що лише 4% респондентів сказали,



що заявлять про цькування вчителю. Це свідчить про низький рівень віри у здатність шкіл вирішувати цю проблему. Нещодавнє опитування 2 000 молодих українців та підлітків, проведеного в рамках проекту «TheRespo» показало, що 24% опитаних були жертвами цькування протягом місяців, що передували опитуванню. Основними рушійними силами знуцань є проблеми із спілкуванням дітей та низький дохід сім'ї. Хоча дослідження «TheRespo» показали незначну різницю між кількістю випадків знуцань на сході України та в інших регіонах, підлітки та молоді люди, які виїхали з непідконтрольних українському уряду територій, як правило, страждають від знуцань на 20% частіше, ніж діти, які не були змушені переїжджати, незалежно від регіону, до якого вони виїхали в межах України.

5. Сьогодні доступ до освіти для найбільш уразливих груп молоді залишається важливим питанням. Половина дітей ромської національності не відвідують школу регулярно і лише 20-30% закінчують початкову школу [6], причому лише 10% дітей з особливими потребами мають доступ до інклюзивної освіти [4]. Як зазначає Комітет з прав людей з обмеженими можливостями, існує незначна кількість достовірних даних про дітей та молодь з обмеженими фізичними можливостями, а також відсутні дані, які стосуються груп інвалідності, віку, статі та виду інвалідності. Це обмежує можливості будь-якого аналізу інклюзивної освіти.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

ДЛЯ УСУНЕННЯ НАЯВНИХ У СИСТЕМІ ОСВІТИ НЕДОЛІКІВ РЕКОМЕНДУЄТЬСЯ ВЖИТИ ТАКИХ ЗАХОДІВ:

1. Процес реформування, пов'язаний з розбудовою «Нової української школи», повинен вирішити наявні проблеми з якістю освіти. Розвиток ключових викладацьких навичок та підвищення кваліфікації вчителів є важливим чинником для зменшення впливу цього недоліку. Проведення запланованого для України на 2018 рік дослідження в рамках Міжнародної програми з оцінювання освітніх досягнень учнів (PISA) слугуватиме основою для отримання вихідних даних для подальших оцінок та планування підвищення якості освіти в майбутньому. Однак найважливішим чинником прогресу буде залучення молоді до процесів прийняття рішень.
2. Молоді люди, особливо ті, які постраждали від збройного конфлікту в Україні, повинні отримати життєво важливі навички, необхідні для мирного проживання в приймаючих їх громадах та громадах, до яких вони повернулися. Необхідне також забезпечення молоді соціально-психологічною допомогою для зміцнення їхньої здатності долати труднощі.
3. Слід надавати всіляку підтримку участі підлітків та молодих людей у формуванні майбутнього своїх громад та заохочувати їх брати участь у суспільній діяльності.
4. Побудова системи інклюзивної освіти, доступної для всіх уразливих груп молодих людей, зокрема молодих людей з особливими потребами, молоді з меншин, осіб, які постраждали від конфлікту та інших груп.
5. Для усунення безпекових проблем рекомендується розробити та впровадити концепцію «Безпечна школа». До її складових відносять: покращення управління освітянською політикою та процесами планування, навчання життєво важливим навичкам, інформування про мінну небезпеку, спортивні програми, які сприяють фізичному розвитку та соціальній єдності; навчання поводженню в умовах надзвичайних ситуацій та зменшенню пов'язаних з ними ризиків; програми, спрямовані на протидію знуцанням, навчання, спрямоване на запобігання або

мінімізацію ризику фізичного насильства, сексуального нападу та актам насильства в школах, надання соціально-психологічної допомоги, відновлення пошкоджених шкільних приміщень відповідно до державних норм безпеки та будівельних норм, захист навчальних закладів від нападу.

Зокрема, український уряд повинен особливо наполегливо працювати над вирішенням пов'язаних з безпекою проблем, які виникають внаслідок нападів на навчальні заклади на сході України. Приєднання до Декларації про безпеку шкіл може підкреслити цивільний характер навчальних закладів та, в свою чергу, забезпечити їх від нападу. Це також покращить захист учнів, викладачів та шкіл під час війни, а також обмежить можливість захоплення та використання шкіл у військових цілях.



Список використаних джерел

1. МОЛОДЬ УКРАЇНИ. (2015 рік). Взято з веб-сайту Товариства споживчих досліджень «GfK Україна»: https://www.gfk.com/fileadmin/user_upload/dyna_content/UA/Molod_Ukraine_2015_EN.pdf
2. Українське Покоління Z: Погляди та цінності. (2017 рік). Взято з веб-сайту Товариства споживчих досліджень «GfK Україна»: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Ukr_Generation_eng_inet-1.pdf
3. План гуманітарного реагування. Піврічний огляд. (2017 рік). Взято з веб-сайту Humanitarian Response: <https://www.humanitarianresponse.info/en/operations/ukraine/document/2017-humanitarian-response-plan-hrp-mid-year-review-myr-report>
4. Міністерство освіти і науки, 2017 рік.
5. Державна служба зайнятості, 2017 рік.
6. ДІТИ, ЯКІ НЕ ВІДВІДУЮТЬ ШКОЛУ В УКРАЇНІ. (2010 рік). Взято з веб-сайту Українського інституту соціальних досліджень: https://www.unicef.org/ukraine/OOSC_report_Engl_f.pdf <http://www.errc.org/cms/upload/media/01/FB/m000001FB.pdf>
7. ЮНЕСКО, 2012 рік.
8. ЮНЕСКО, 2015 рік.
9. Діти, які мешкають вздовж лінії розмежування на сході України. (2017 рік). Отримано з веб-сайту ЮНІСЕФ: https://www.unicef.org/ukraine/Children_of_the_Contact_Line.pdf
10. Соціальний моніторинг «U-report», 2016 рік.





UNITED NATIONS
UKRAINE



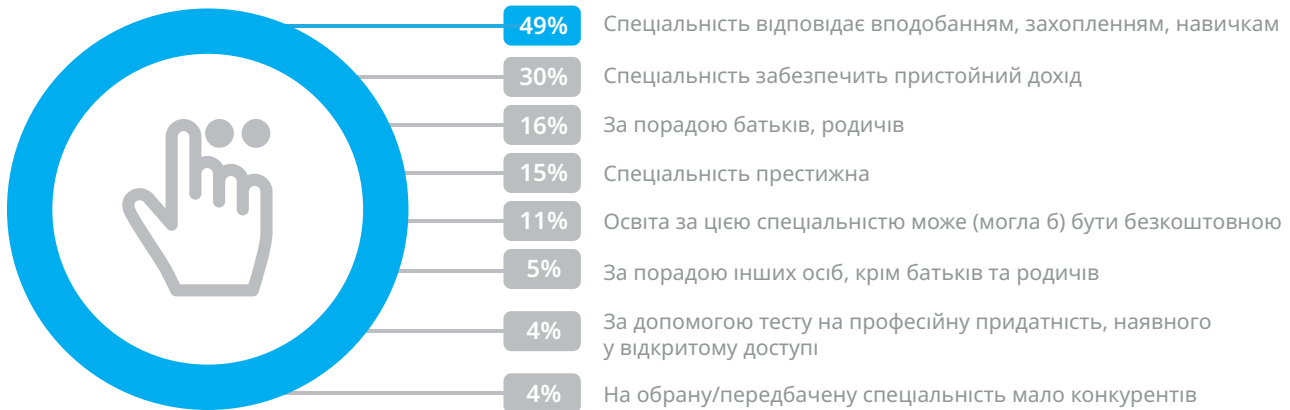
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ МОЛОДІ



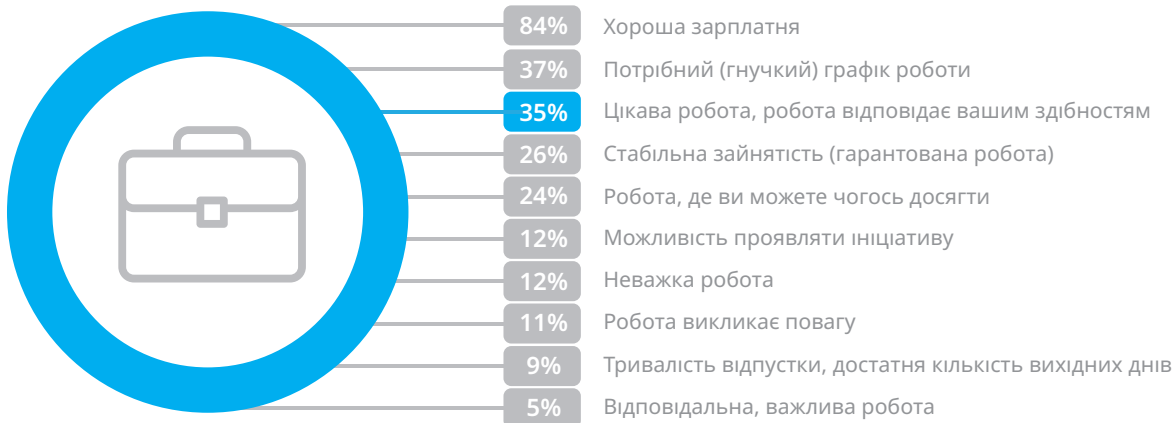


Причини вибору спеціальності або роботи молоддю віком 14-34 років

«Як ви обирали спеціальність / Як ви обирали вашу останню спеціальність?»

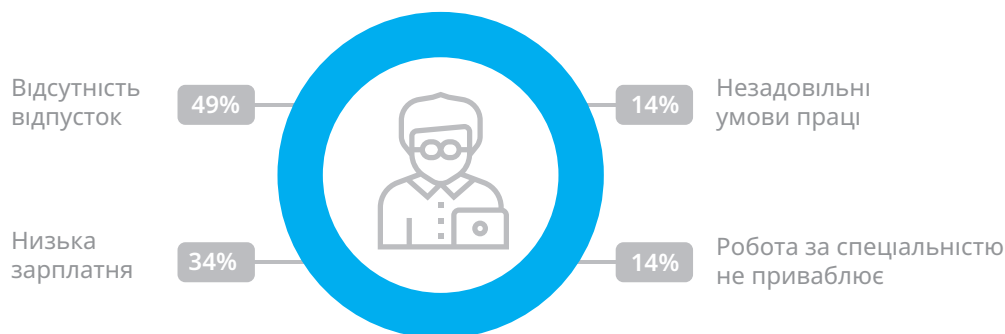


Найважливіші для молоді аспекти під час вибору роботи



49% НЕ ПРАЦЮЮТЬ ЗА СВОЄЮ СПЕЦІАЛЬНІСТЮ

Причини роботи не за спеціальністю



Джерело: опитування «Молодь України 2015», проведене Товариством споживчих досліджень «GfK Україна», Міністерством молоді та спорту України за фінансової підтримки ООН



КОРОТКИЙ ОГЛЯД СИТУАЦІЇ

У 2015 році 11,6% працездатних молодих людей активно шукали роботу, але не змогли її знайти. Зокрема, трохи більше половини молодих людей віком 15-29 років працювали, тоді як 6,8% з них були безробітними.

Показник зайнятості молодих чоловіків становить 60,1% і значно перевищує показник зайнятості молодих жінок (43%), а цей відсоток у старшій віковій групі (25-29 років) був вищим, ніж показник молодшої вікової групи (15-19 років). У всіх областях молодь, яка проживає в сільській місцевості, стикається з більшим ризиком безробіття, ніж у містах та приміській місцевості.

У 2015 році 3,4 мільйона молодих українців залишилися непрацюючими (неактивними). Існує ряд факторів, які свідчать, що найбільша частка підлітків віком 15-19 років не працює під час навчання та догляду за дитиною.

Працюючі молоді люди зайняті переважно у таких галузях: державні та соціальні служби; оптова та роздрібна торгівля; ремонт автомобілів; будівництво та сфера послуг. Більшість професій молодих українців вимагають середній або високий рівень кваліфікації, а 21,8% молодих людей працюють за технічною спеціальністю чи у виробничій галузі. Щодо сектору зайнятості, то близько 50% молодих людей працювали на приватних підприємствах, а ще 39,7% працювали в державному секторі, що в цілому відображало розподіл всього населення працездатного віку. Частка самозайнятої молоді зовсім невелика, хоча індивідуальна трудова діяльність стає все більш популярною серед демографічних груп молодого віку і частіше зустрічається серед молодих чоловіків, ніж серед молодих жінок

(за винятком сімейного бізнесу).

На щастя, більшість молодих людей працюють за письмовим договором (81.2%)²⁰. Молоді жінки частіше працюють за письмовим договором, ніж молоді чоловіки, а вірогідність укласти письмовий договір з віком збільшується. Отже, підлітки чоловічої статі (15-19 років) є найбільш уразливими, зважаючи на можливість їх експлуатації через працевлаштування без укладання письмового договору чи угоди. Що стосується тривалості договору, то хоча майже у всіх молодих працівників (94%) були укладені трудові договори необмеженої тривалості, найбільш вірогідна тривалість договору для молодих людей віком 15-19 років становить менше 12 місяців.

Що стосується заробітної плати, то в цілому молоді чоловіки заробляють більше, ніж молоді жінки: середня заробітна плата молодого працівника становить 2 767 гривень; однак молоді чоловіки в середньому заробляють 3 087 гривень, тоді як молоді жінки заробляють лише 2 343 гривні. Самозайнята молодь отримує більший щомісячний дохід, ніж особи, які отримують заробітну плату. У всіх секторах економіки найвища заробітна плата припадає на молодих людей, які мають закінчену середню освіту²¹, за ними йдуть особи, які мають професійну підготовку. Високий

²⁰ Письмовий договір не обов'язково означає офіційне працевлаштування; тому що, наприклад, певна частина заробітної плати може виплачуватися неофіційно. Дані щодо неофіційної зайнятості містяться нижче.

²¹ Освіта в Україні є обов'язковою для дітей 6 до 15 років. Перші чотири роки проходять у початковій школі; середня школа - учні від 10 до 15 років. Після цього ще 3 роки можна навчатися в старшій середній школі, в результаті чого учні отримують свідоцтво про закінчену середню освіту або іншими словами атестат. В процесі навчання школярі складають низку незалежних державних тестів, кульмінацією яких є завершальний тест з перевірки на знання таких предметів: українська мова та література, англійська / німецька / французька / іспанська мова, біологія, хімія, географія, математика та фізика. Джерело: <https://www.scholaro.com/pro/countries/Ukraine/Education-System>



рівень потенційної заробітної плати осіб з професійною освітою може бути використаний як стимул для залучення до професійного навчання додаткових студентів, якщо правильно його застосовувати.

Неофіційна робота залишається проблемою в Україні. У 2015 році частка працюючих без офіційного працевлаштування становила 58,3%. Найбільш поширена неофіційна робота серед підлітків (віком 15-19 років) (87,1%), за ними йдуть молоді чоловіки (58,9%) та сільські жителі (60,9%). Четверо з п'яти працюючих без офіційного працевлаштування молодих людей мають роботу в офіційному секторі економіки, а не в «тіньовому» секторі. Це підтверджує той факт, що принаймні деякі роботодавці не дотримуються вимог щодо забезпечення всіх працівників соціальними виплатами та пільгами. Кількість молоді, яка працює неофіційно, перевищує кількість офіційних працівників у 12 з 20 ключових видів економічної діяльності [1]. Найбільша частка неофіційно працюючих (за винятком економічної діяльності всередині країни) припадає на сільське, лісове та рибне господарства, будівництво, інформаційні технології та телекомунікації, оптову та роздрібну торгівлю, ремонт автомобілів та мотоциклів.

Існує значна невідповідність між бажаннями та вміннями молодих людей, їх освітою та професією. Планують своє майбутнє лише 49% молодих людей віком 14-34 років і вважають, що обрали галузь, яка відповідає їхнім вподобанням, захопленням, навичкам, але тільки 51% осіб працюють у секторі, який відповідає отриманій ними освіті. Найбільш поширеними причинами цього є

відсутність вакансій та недостатня заробітна плата, запропонована роботодавцями [2].

Лише 33% молодих людей віком 14-29 років вважають, що система освіти враховує вимоги ринку праці. Трохи більше половини молодих українців мають роботу, яка потребує певного рівня освіти, причому кожен п'ятий має надлишкову освіту [3]. Менше половини респондентів проходили виробничу практику або стажування під час навчання.





ВИЯВЛЕНІ ПРОБЛЕМИ ТА НЕДОЛІКИ

Основні проблеми, які можна визначити як найбільшу загрозу працевлаштуванню молоді:

1. Непродуманий вибір професії, пов'язаний з недоліками системи професійної освіти. Ця проблема є наслідком недостатньої уваги до профорієнтації, зокрема в середніх загальноосвітніх школах, з боку державних органів, освітніх установ та роботодавців. Це ускладнюється соціальними нормами, які диктують, які професії сприймаються як престижні, низькою оцінкою індивідуальної трудової діяльності та обмеженими можливостями для освіти молодих людей із сімей з низьким рівнем доходу, що заважає працевлаштуванню на стабільне та безпечне місце роботи.
2. Невелика кількість кваліфікованих працівників та молодших спеціалістів, які навчалися у професійно-технічних навчальних закладах та вищих навчальних закладах I-II рівня акредитації, незважаючи на високий потенційний зарібок працівників з професійною освітою. Для багатьох українців основними причинами не отримувати професійну освіту є низький соціальний статус робочих спеціальностей, обмежена роль професійної освіти у розвитку загальнолюдських цінностей та доступність для «синіх комірців» простої роботи з небезпечними умовами праці.
3. Нерозумний рівень розрекламованості вищих навчальних закладів, які продовжують збільшувати кількість студентів, а рівень популярності спеціальності «бізнес і право» у вищій освіті перевищує рівень попиту на цю спеціальність на ринку праці.
4. Це пов'язано насамперед з поступовим скороченням кількості професійно-технічних навчальних закладів внаслідок недостатнього фінансування та відсутності роботодавців, зацікавлених у забезпеченні такого фінансування. Стажування слід ширше популяризувати як здобуття корисного досвіду, оскільки незважаючи на чинні положення закону про зайнятість населення, станом на сьогоднішній день роль стажування дуже незначна.
5. Це частково зумовлено відсутністю системи прогнозування попиту на робочу силу на ринку праці, а також недоліками системи освіти та професійної підготовки майбутніх працівників. На жаль, сьогодні роль роботодавців у цьому процесі обмежується участю у деяких спільних заходах з Міністерством освіти і науки України, які насамперед передбачають встановлення базових вимог до знань та навичок у певних галузях, отримуваних у професійно-технічних навчальних закладах та навчальних закладах взагалі. У системі вищої освіти дуже не вистачає діалогу між роботодавцями та навчальними закладами щодо обов'язкових і факультативних вимог до кваліфікації, яку на підприємствах очікують від випускників. Роботодавці також не беруть активної участі у навчальних процесах або інших програмах професійної підготовки.





6. В умовах обмеженого фінансування існує мало можливостей для продовження надання або розширення спектру послуг, орієнтованих на потреби молоді (центри зайнятості, бізнес-інкубатори, ярмарки вакансій, клуби обміну досвідом та новаторськими досягненнями тощо). Також спостерігається спад національних інвестицій в діючі на ринку праці програми, такі як державна підтримка фінансування молодіжного підприємництва та розвитку підприємств.
7. Соціальний захист молодих працівників недостатній. В українській молоді високий показник роботи без офіційного працевлаштування і навіть в офіційному секторі економіки існують грубі порушення вимог законодавства до трудових договорів та тривалості робочого часу. Низька заробітна плата – ще одна проблема для молодих працівників. Уряд, роботодавці та працівники повинні продовжувати діалог та працювати над розробкою більш ефективних механізмів забезпечення молоді гідною роботою.



РЕКОМЕНДАЦІЇ

Рекомендації слід розглядати в контексті Угоди про асоціацію з ЄС, вони пов'язані з впровадженням соціальних та економічних реформ, які повинні стати невід'ємною частиною оновленої політики зайнятості молоді. Україна повинна дотримуватися основних цілей, визначених Стратегією підтримки молоді ЄС на період 2010-2018 років та Резолюцією Ради ЄС 2009/С 311/01 від 27 листопада 2009 року, які повинні забезпечити більш широкі та рівні можливості для молоді в тому, що стосується освіти та зайнятості; та заохочувати молодь активніше брати участь у суспільному житті. Це дозволить уряду зосередитися на здійсненні таких заходів: надання підтримки молодіжним ініціативам, сприяння неформальній освіті, надання підтримки волонтерським та просвітницьким програмам для молоді, створення належних умов для підвищення рівня мобільності та поінформованості молоді, проведення міжгалузевих кампаній та ініціатив, які допоможуть молоді завдяки розробці, реалізації та оцінці молодіжної політики та дій у суміжних галузях, таких як освіта, зайнятість, охорона здоров'я та добробут.

Слід також враховувати рекомендації щодо забезпечення молоді гарантіями, ухваленими Радою ЄС 22 квітня 2013 року. Рекомендації передбачають посилення роботи державних служб зайнятості та оптимізацію інвестицій у програми сприяння зайнятості найуразливіших груп молоді та залучення фінансування ЄС.

Крім того, Україна повинна ретельно дотримуватися пріоритетів молодіжної політики ЄС щодо забезпечення рівних можливостей молоді в галузі освіти та зайнятості. Особливу увагу слід приділити подальшому розвитку системи неформальної освіти. Рекомендації Ради ЄС щодо надання правового статусу неформальному навчанню 2012/С 398/01 від 20 грудня 2012 року передбачають участь усіх зацікавлених сторін, зокрема роботодавців, профспілок, служб зайнятості, молодіжних організацій та організацій громадянського суспільства і підкреслюють необхідність такої участі для розширення можливостей неформальної освіти. Це забезпечить розвиток національної визнаної державою системи неформальної освіти та стосуватиметься таких її аспектів: вимоги до неформальної освіти, її документація, оцінка та сертифікація результатів навчання.

З огляду на ключові національні та європейські документи, слід вжити таких заходів для підтримки та сприяння молоді на ринку праці:

1. Вдосконалення урядових постанов стосовно системи професійної освіти шляхом вдосконалення (внесення змін) до всіх відповідних нормативно-правових актів.
2. Ухвалення закону «Про професійну орієнтацію населення»; створення ефективних організаційних та управлінських структур в рамках системи профорієнтації.

3. Розвиток багатoproфільної мережі професійної орієнтації для покращення поінформованості молоді та підвищення кваліфікації відповідних фахівців. Одним із прикладів успішного заходу із застосуванням інноваційних підходів, спрямованих на підвищення якості надання послуг з профорієнтації, є впровадження Інтернет-платформи професійної орієнтації «Моя кар'єра».
4. Сприяння зростаючому молодіжному підприємництву шляхом вдосконалення відповідної нормативно-правової бази, а також надання пріоритетного статусу послугам для молодих підприємців та сприяння розвитку підприємницьких навичок у молоді. Підписання «Українського пакту заради молоді-2020», який має на меті заохочення діалогу між приватним сектором економіки та системою освіти та забезпечення 10 000 стажувань та перших робочих місць для молодих людей протягом періоду до 2020 року.
5. Сприяння організаційному розвитку та самоврядуванню інститутів громадянського суспільства; надання підтримки поширенню молодіжних волонтерських рухів та їх залученню до конкретної діяльності.
6. Підвищення потенціалу системи неформальної освіти. До цього відноситься інтеграція неформальної системи навчання до системи освіти та розширення застосування неформальних систем, таких як «організації громадянського суспільства».
7. Заохочення молоді до участі у реалізації проектів, які фінансуються ЄС та іншими країнами, зокрема, програми «Еразмус+»²².

22 Відповідаючи на запитання про молодіжну програму ЄС «Еразмус +», більшість респондентів у віці 15-34 років (86%) сказали, що нічого не знають про цю програму (Товариство споживчих досліджень «GfK Україна», 2015 рік).



Список використаних джерел

1. Визначено згідно із Статистичним класифікатором видів економічної діяльності ЄС NACE, 2010 рік.

2. МОЛОДЬ УКРАЇНИ. (2015 рік). Взято з веб-сайту Товариства споживчих досліджень «GfK Україна»: https://www.gfk.com/fileadmin/user_upload/dyna_content/UA/Molod_Ukraine_2015_EN.pdf

3. Українське Покоління Z: Погляди та цінності. (2017 рік). Взято з веб-сайту Товариства споживчих досліджень «GfK Україна»: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Ukr_Generation_eng_inet-1.pdf





UNITED NATIONS
UKRAINE



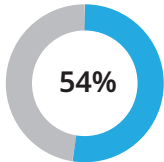
УЧАСТЬ МОЛОДІ У СУСПІЛЬНОМУ І ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ



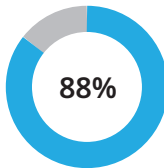


Участь молоді у суспільному і політичному житті

Участь у суспільному житті молодих людей віком 14-34 років

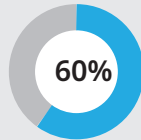


Участь принаймні в одній громадській ініціативі протягом останніх 12 місяців (безпосередня участь або фінансова підтримка)

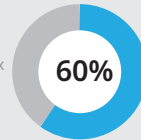


вказали щонайменше одну громадську ініціативу, в якій вони не брали участі, але були б зацікавлені такою участю

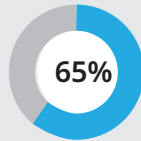
НАЙБІЛЬШ ПОТЕНЦІЙНО ЦІКАВІ ІНІЦІАТИВИ



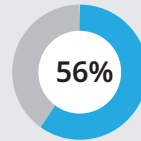
допомога дітям у кризових ситуаціях



Заходи із захисту прав та інтересів, які безпосередньо стосуються молодих людей або їх друзів чи сімей (наприклад протести проти незаконної забудови)



боротьба з корупцією



Заходи, спрямовані на розвиток інфраструктури в їх житлових районах

Джерело: Опитування «Молодь України 2015», проведене GfK Україна, Міністерством молоді та спорту України за фінансової підтримки організації ООН

Участь у житті місцевих громад молодих людей віком 14-34 років



участь у суспільному житті місцевої громади



готові брати участь у суспільному житті місцевої громади

Джерело: Опитування «Молодь України 2015», проведене Центром незалежних соціологічних досліджень «ОМЕГА», Міністерством молоді та спорту України

Участь у політичному житті молодих людей віком 14-29 років



4% 14%

Підписали лист з політичними запитаними / Підтримали он-лайн петицію

4% 14%

Брали участь у демонстрації

3% 16%

Участь у волонтерській діяльності або діяльності організації громадянського суспільства політичної спрямованості

3% 10%

ній діяльності он-лайн / за допомогою соціальних мереж

2% 10%

Робота у політичній партії або групі

■ так ■ бажав(ла) б

Джерело: Опитування «Молодь України 2017», проведене Центром «Нова Європа», Фондом Фрідріха Еберта (FES), Товариством споживчих досліджень «GfK Україна»



ЛИШЕ 34% молодих людей віком 18-29 років брали участь у парламентських виборах у 2014 р.

Джерело: Балакірєв О.М., Бондар Т.В., Дмитрук Д.А., Електоральні орієнтири та поведінка на виборах народних депутатів України 26 жовтня 2014 року. Випуск 4(51) «Українського соціуму»



КОРОТКИЙ ОГЛЯД СИТУАЦІЇ

Станом на сьогоднішній день Україна не збирає жодних уніфікованих статистичних даних щодо участі молоді у суспільному та політичному житті. Цей показник може бути оцінений опосередковано за допомогою офіційної статистики молодіжних неурядових організацій, а також за результатами опитувань, проведених протягом останніх років за підтримки Міністерства молоді та спорту України, а також донорських організацій. Розбіжності між бажанням молоді брати участь у суспільному та політичному житті та фактичним рівнем її участі наведені нижче.

РІВНІ УЧАСТІ

Згідно з результатами соціального моніторингу «U-Report» [13], 94% респондентів сказали, що думки молоді та дітей повинні враховуватися в процесі прийняття рішень. Це саме опитування показало, що більшість молодих людей вважають, що діти та підлітки можуть брати участь у процесах прийняття рішень завдяки участі в НУО (68%). Майже половина респондентів вважають, що існує потреба у створенні консультативних органів для дітей як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. Однак тільки третина опитаних молодих людей відчула адекватну підтримку молоді урядом [4]. Більшість із респондентів мешкають в Києві та на Заході України і мають вік від 20 до 24 років. [4]. Крім того, ще одне проведене «U-Report» опитування свідчить, що рівень

поінформованості молоді щодо діяльності уряду був досить низьким в цільовій демографічній групі.

Позитивний факт полягає в тому, що інше опитування [9] виявило, що більше половини молодих людей мають ідеї щодо розвитку своїх громад, причому молоді чоловіки трохи частіше, ніж молоді жінки, повідомляють, що вони мають ідеї стосовно цього питання. Серед осіб, які мають такі ідеї, 62% готові їх впроваджувати, 25% вже працюють над їх реалізацією, а 13% все ще опрацьовують такі ідеї.

Майже половина молодих українців вважає, що молодь повинна брати участь у вирішенні власних проблем у країні. У зв'язку з цим молоді люди вважають, що молодіжні громадські об'єднання (19,7%) та центральні та місцеві органи виконавчої влади (8,8%) можуть допомогти вирішенню проблем молоді [3]. Крім того, 60% молодих респондентів різного віку заявили, що бажають брати участь у формуванні молодіжної політики [12]. Особи вікової групи 15-19 років виявили найвищий рівень бажання брати участь у суспільному та політичному житті.

ЗАСОБИ ТА СПОСОБИ ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ ДО УЧАСТІ У СУСПІЛЬНОМУ ТА ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ

Згідно з результатами опитування, проведеного Міністерством молоді та спорту України у 2015 році [2], 54% молодих людей віком 14-34 років брали участь принаймні в одній громадській ініціативі за останні 12 місяців, причому або безпосередньо брали участь, або забезпечували фінансову підтримку. Відсутня статистично значуща



різниця у рівній участі молодих чоловіків і жінок у цій діяльності. Найчастіше молоді люди брали участь у: ініціативах з підтримки української армії, у розвитку інфраструктури в їх житловому районі, у наданні допомоги переміщеним особам та/або постраждалим від збройного конфлікту, у наданні допомоги дітям та дорослим у кризових ситуаціях (не враховуючи допомогу ВПО); у політичних акціях та природоохоронній діяльності. На жаль, за даними цього опитування, більше третини респондентів не знали про наявність молодіжних організацій громадянського суспільства та їх діяльність в Україні, а ще 21% знали про молодіжні організації зі ЗМІ, але не відвідували жодної проведеної цими організаціями події. Фактично, лише 7% молоді України відвідували впроваджені такими організаціями заходи з будь-якою регулярністю, а 2% є членами молодіжних організацій.

Види заходів, які найчастіше відвідувались за останні 12 місяців (у порядку зменшення показника відвідування): заходи, проведені організаціями громадянського суспільства, волонтерськими організаціями, благодійними та гуманітарними організаціями, спортивними та дозвілєвими організаціями. Згідно з результатами останніх досліджень, проведених Міністерством молоді та спорту, 21% молодих людей брали участь у заходах, проведених державними організаціями.

Загалом трохи більше третини молодих людей повідомили, що хоча б раз у житті добровільно брали участь у громадських заходах, а 88% зацікавлені в участі хоча б в одній громадській ініціативі, але ще не задовольнили цього бажання. Найбільш перспективні ініціативи, які цікавили молодь: допомога дітям у кризових

ситуаціях, захист прав та інтересів, які безпосередньо пов'язані з молодими людьми або їхніми родинами та друзями (проведення кампаній проти незаконної забудови), заходи, спрямовані на розвиток інфраструктури в їхньому житловому районі, боротьба з корупцією.

Отже, чому ми бачимо такий низький рівень участі молодих українців у суспільній діяльності? 33% опитаних зазначили, що тривалий робочий день не залишав часу для таких заходів. Інші респонденти не вірили, що їхня участь призведе до змін, або повідомили, що в їхніх місцевих громадах відсутні організації, які викликають довіру, або заходи, в яких вони бажали б брати участь. Лише незначна кількість опитаних вказала, що їм нічого не заважає брати участь у суспільній діяльності. Зокрема, згідно з результатами соціального моніторингу «U-Report», респонденти пов'язують перешкоди на шляху до їхньої участі у суспільній діяльності із браком організаційних навичок, часу, можливостей та відсутністю прибічників серед однолітків. Дівчата та молоді жінки активніше заявляли про недостатні можливості для участі у суспільній діяльності (26% та 17% відповідно) [10].

Більшість респондентів зазначили молодіжні клуби, центри або осередки як бажане місце для свого розвитку, більше половини заявляли, що вони відвідуватимуть молодіжні клуби щотижня, якщо такі існують, причому 25% готові платити за деякі заходи, організовані в цих клубах [11]. Навчальні курси, клуби, національно-патріотичні організації та дитячі організації також часто згадуються [10]. Однак менше чверті молодих людей повідомили, що знають про діяльність молодіжних центрів в Україні, а найвищий





рівень поінформованості молоді на сході України та у Києві.

УЧАСТЬ МОЛОДІ У ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ

Згідно з результатами дослідження, проведеного Міністерством молоді та спорту України [2], 23% молодих українців віком 14-34 років постійно стежать за українською політикою. Ще 41% звертають увагу на основні події, які відбуваються в політичному житті, але мало звертають уваги на інші політичні новини. 21% молодих людей вважає, що їх нечасто цікавить політика, а 12% кажуть, що їх вона взагалі не цікавить.

Таким чином, близько третини молоді в Україні не цікавляться політикою, а третина виявляє лише низький рівень цікавості до політичних подій [3]. Цікавість до політичної діяльності з віком зростає: вікова група 14-19 років найменше цікавиться політичними подіями, тоді як демографічна група 25-29 років демонструє найвищий рівень цікавості до таких подій. Люди віком від 30 до 34 років найчастіше стверджують, що їх завжди цікавить національна політика. Молодь, яка мешкає у північних та південних областях країни, рідше цікавиться політичними справами порівняно з кількістю молодих людей, які проживають у центральній частині України,

За останні три роки у виборах брали участь тільки 57,9% осіб. Для порівняння: згідно з дослідженнями [15], середня явка виборців у країнах ЄС коливається від 55% до 70%. Існує тривала тенденція до зниження відсотка явки молодих виборців в Україні, яка спостерігається з 2006 року. Тоді 57% осіб з цієї вікової групи проголосували

на парламентських виборах, потім цей показник знизився до 47% у 2012 році і далі до 35% у 2014 році [14].

Загальний рівень довіри української молоді до політичних партій низький, як і відсоток респондентів, які були членами політичних партій або були залучені до оплачуваної діяльності на підтримку такої організації (менше 5%).

Згідно з результатами опитування «Молодь України - 2017», 87% молодих людей не беруть участі в жодних заходах, пов'язаних із життям своєї громади, але половина респондентів виявили бажання брати участь у громадських ініціативах. На думку респондентів, участь молоді в діяльності об'єднаних територіальних громад повинна насамперед передбачати створення молодіжних ініціативних груп або організацій, а згодом - розробку та реалізацію під керівництвом молодих людей проектів та ініціатив.

УЧАСТЬ У ДІЯЛЬНОСТІ НУО ТА ЧЛЕНСТВО В НИХ

В цілому цей вид діяльності не дуже популярний. За даними Державної служби статистики України, у 2015 році було офіційно зареєстровано 5 450 молодіжних НУО (7,8% від усіх НУО). Крім того, у 2016 році молодіжні та дитячі організації громадянського суспільства ініціювали та реалізували 273 проекти за участю 689 045 молодих людей. Менше 5% з цих проектів фінансувалося державою.





ВИЯВЛЕНІ ПРОБЛЕМИ ТА НЕДОЛІКИ

1. Внесення в національну законодавчу базу положень стосовно залучення молоді до процесів прийняття рішень не означає значущої участі молоді в розробці політики на регіональному та місцевому рівнях. Завдяки подальшій практичній роботі над процесом децентралізації в Україні регіональні та місцеві органи влади, відповідальні за реалізацію молодіжної політики, матимуть кращі фінансові можливості для впровадження програм, спрямованих на задоволення потреб молоді. Це створить сприятливі умови для реалізації активної молодіжної політики на місцевому рівні, оскільки децентралізація передбачає процес передачі повноважень від центральних органів влади органам місцевого самоврядування та об'єднаним територіальним громадам і надає їм можливість спрямувати діяльність від методу «роботи з молоддю» до методу «роботи разом з молоддю».

Разом з тим, стратегічні документи, пов'язані з децентралізацією, не визначають чітку схему передбаченої співпраці з молоддю на місцевому рівні. Обласні та районні державні адміністрації і муніципальні органи влади можуть ініціювати створення громадських молодіжних рад відповідно до загальних норм законодавства, які регулюють участь громадянського суспільства в процесах прийняття рішень, однак для

організації роботи молодіжних рад не існує спеціальної нормативно-правової бази.

Новостворені об'єднані територіальні громади також потребують інструкцій та технічної підтримки для власного розвитку, оскільки їм потрібно одночасно налагодити усі процеси державного управління та розробити галузеву політику.

2. Рівень участі молоді в молодіжних організаціях громадянського суспільства низький. За даними останніх соціологічних опитувань, молоді українці вважають за краще займатися громадською діяльністю не в офіційно зареєстрованих НУО, а як приватні особи та/або у складі неформальних об'єднань (трудових та учбових колективів, ініціативних груп, створених разом з друзями, сусідами, родичами). Станом на сьогоднішній день молодь бере участь у громадській діяльності переважно у неформальний спосіб.

На відміну від недавнього зростання рівня громадської діяльності молоді, рівень її участі у молодіжних організаціях громадянського суспільства залишається дуже низьким. Таким чином, молодіжні організації громадянського суспільства не є часткою консолідованих органів влади молоді на рівні місцевих громад.

Результати опитування також свідчать, що обмежений доступ до інформації є суттєвою перешкодою для ефективної діяльності молодіжних організацій громадянського суспільства та причиною низького рівня залучення молоді до реалізації власних проєктів. Крім того, через наявні юридичні обмеження



офіційної участі молоді в якості волонтерів у діяльності організацій громадянського суспільства, рівень їх участі у волонтерській діяльності в цьому секторі залишається низьким.

Більше того, участю дітей та молоді часто маніпулюють і існують випадки псевдо-участі молоді заради «гарної картини».

3. Молодь не є політично активною, не ходить на вибори і не цікавиться політичними партіями.
4. Молоді люди мотивовані діяти у своїх громадах, але їм не вистачає навичок, часу та прибічників серед однолітків та дорослих. Вони не вважають себе повноваженими урядом і більше того, не знають про можливості, які надає уряд.
5. У державній молодіжній політиці відсутній єдиний підхід щодо залучення молоді до участі у суспільному та політичному житті.

В Україні відсутня комплексна державна молодіжна стратегія. Основні стратегічні питання щодо залучення молоді містяться у 3 документах: 1) *Стратегія розвитку національної молодіжної політики на період до 2020 року* [7], 2) *Дорожня карта реформ: Молодіжна політика в Україні* [5] та 3) *Концепція Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016-2020 роки* [1]. Вони оцінюються по черзі нижче.

«*Стратегія розвитку національної молодіжної політики на період до 2020 року*» [7] була схвалена у 2013 році. Її сформульовано як стислу політичну заяву, а не як стратегічний документ. На 4 сторінках документа зазначається, що є достатня законодавча база для

впровадження молодіжної політики та визначені виклики, які стоять перед молоддю: забезпечення доступом до освіти, забезпечення зайнятості, погіршення стану фізичного та психічного здоров'я, забезпечення житлом, недостатній рівень володіння іноземними мовами. В документі не йдеться про важливі питання щодо участі молоді у суспільному та політичному житті. Крім того, в документі чітко не визначені права та обов'язки молоді, яка бере участь у реалізації цієї молодіжної політики.

В умовах проведення реформ, ініційованої в Україні у 2014 році, Міністерство молоді та спорту у співпраці з громадськими партнерськими організаціями «Реанімаційний пакет реформ» та Центром реформ розробило «*Дорожню карту реформ: Молодіжна політика в Україні*» [5], яка охоплює період 2016-2020 років. Відповідно до дорожньої карти, реформи потрібно зосередити на розвитку активної молоді та посиленні її участі у процесах відповідно до європейських стандартів. Європейські стандарти потрібно чітко зазначити у новому Законі «Про молодь», опрацювання якого почалося у 2015 році. Цей закон повинен гарантувати: права молоді, зокрема її участь у громадській діяльності, наявність належної структури для забезпечення неформальної освіти та зайнятості молоді, зокрема молодіжних центрів; підтримку уразливих груп молоді, впровадження основних принципів *Переглянутої Європейської хартії про участь молоді в місцевому та регіональному житті* [6].

У Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України»





на 2016-2020 роки йдеться про основні пріоритети, заходи, інструментарій та очікувані результати. Вона визначає ключові пріоритети: розвиток активної громадянської позиції молоді та її національно-патріотичне виховання. Значна частина програми присвячена саме активній громадянській позиції та національно-патріотичному вихованню, причому спроба позиціонувати виховання громадянської позиції та національно-патріотичне виховання як один із невід'ємних компонентів реформи є суперечливою і часто призводить до конфлікту понять між собою.

6. Підхід, який застосовується для визначення проблем та розробки рішень у сфері молодіжної політики і який полягає у реагуванні на окремі фактичні події, є досить ситуативним, він залежить від міжнародної технічної допомоги. До 2015 року тематичні дослідження стосовно залучення молоді до діяльності були фрагментарними. Деякі досягнення цього підходу детальніше описані нижче.

У 2015 році Міністерство молоді та спорту взяло на себе зобов'язання провести комплексне щорічне дослідження молодіжної проблематики за підтримки розташованих в Україні агентств системи ООН. Опитування «Молодь України 2015» [2] містить аналіз стану молоді, механізми залучення молоді до участі у суспільних процесах та громадському житті, аналіз діяльності молодіжних організацій. Він також вивчає соціальні проблеми, з якими стикається молодь, зокрема фінансову безпеку молодих людей та їх сімей, забезпечення зайнятості молоді, забезпечення доступом до якісної освіти, забезпечення житлом, причини асоціальної поведінки, стан здоров'я та

практики ведення здорового способу життя. Висновки опитування були використані під час розробки Державної цільової соціальної програми «Молодь України».

У 2016 році було проведено опитування «Цінності молоді України» [3], в процесі якого здійснено аналіз соціального розвитку молоді, механізмів її самореалізації, участі у діяльності організацій громадянського суспільства, її громадянських цінностей, практик ведення здорового способу життя, а також викликів, які стоять перед молоддю стосовно доступу до освіти, ринку праці та забезпечення житлом.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Для сприяння участі молоді у суспільному житті рекомендується вжити таких заходів:

1. Внести пріоритети молодіжної політики в усі державні стратегії та концепції, зокрема у ті, які стосуються децентралізації, сприяння розвитку громадянського суспільства та виховання активної громадянської позиції.
2. Удосконалити нормативно-правову базу для підтримки дієвості конкретних механізмів залучення молоді до діяльності, які гарантують, що молоді люди мають можливість брати участь у прийнятті рішень на всіх рівнях у сталий та ефективний спосіб.
3. Розвивати потенціал органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднаних територіальних громад на субнаціональному рівні, застосовувати наявні механізми залучення молоді до громадської діяльності з метою забезпечення більш широкого розвитку місцевих громад. Створити можливості для участі підлітків та молодих людей у процесах розробки політики та управління її впровадженням на місцевому рівні, залучати лідерів молодіжних спільнот та представників молодіжних неурядових організацій до розробки та обговорення стратегій регіонального та місцевого розвитку.
4. Створити можливості для підлітків та молодих людей брати участь у встановленні напрямів практичної діяльності, яку вони регулярно здійснюватимуть щодня, зокрема в школах та своїх громадах.
5. Підвищити рівень громадянської грамотності молодих жінок та чоловіків за допомогою формальної та неформальної громадянської освіти для надання їм можливості брати участь у суспільному та політичному житті на всіх рівнях, а також розвивати навички та потенціал підлітків, молодих людей та інших зацікавлених сторін для сприяння їх конструктивній участі у цих процесах.
6. Підвищити рівень поінформованості щодо права брати участь у громадській діяльності, розвивати активну громадську позицію молоді та популяризувати її участь у житті громади за допомогою залучення підлітків та молодих людей до участі у проведенні інформаційно-просвітницьких кампаній.



Список використаних джерел

1. Концепція Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016-2020 роки. (2015 рік). Взято з веб-сайту Верховної Ради України: ["http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1018-2015-%D1%80#n9"](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1018-2015-%D1%80#n9)
2. Молодь України 2015. (2015 рік). Взято з веб-сайту Товариства споживчих досліджень «GfK Україна»: http://www.gfk.com/fileadmin/user_upload/dyna_content/UA/Molod_Ukraine_2015_EN.pdf
3. Цінності молоді. (2016). Взято з веб-сайту Міністерства молоді та спорту: http://dsmsu.gov.ua/media/2016/11/03/23/Zvit_doslidjennya_2016.pdf
4. Центр незалежних соціологічних досліджень «ОМЕГА», 2016 рік
5. Дорожня карта реформ: Молодіжна політика в Україні.
6. Переглянутої Європейської хартії про участь молоді в місцевому та регіональному житті
7. Стратегія розвитку національної молодіжної політики на період до 2020 року. (2013). Взято з веб-сайту Верховної Ради України: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/532/2013>
8. «Громадянська грамотність в Україні, Білорусі та Молдові». (2017 рік). Взято з веб-сайту ЮНДП: ["http://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/presscenter/articles/2017/03/16/3-reasons-to-care-about-civic-literacy-.html"](http://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/presscenter/articles/2017/03/16/3-reasons-to-care-about-civic-literacy-.html)
9. Громадська активність. (2016 рік). Взято з веб-сайту ЮНІСЕФ: https://www.unicef.org/ukraine/ukr/Hromadska_Aktyvnist_zhovten_2016.docx. На запитання про перешкоди участі у суспільному житті респонденти мали можливість обрати більше однієї відповіді.
10. Дитячі організації. (2017 рік). Взято з веб-сайту ЮНІСЕФ: https://www.unicef.org/ukraine/ukr/Childrens_Organizations_March_2017.docx
11. Молодіжні центри. (2017 рік). Взято з веб-сайту ЮНІСЕФ: https://www.unicef.org/ukraine/ukr/Youth_Centers_March_2017.docx
12. Молодіжна політика. (2017 рік). Взято з веб-сайту соціального моніторингу «U-report»: <https://ukraine.ureport.in/poll/1668/> (вихідні дані, 3 939 респондентів, переважно молоді люди, 21.07.2017 р.
13. Участь дітей у прийнятті рішень. (2017). Взято з веб-сайту соціального моніторингу «U-report»: <https://ukraine.ureport.in/poll/2160/> (вихідні дані; 8 321 респондентів, переважно молоді люди; 21.07.2017. Опитані демографічні групи респондентів: <https://ukraine.ureport.in/ureporters/>)
14. Волосевич, 2016 рік
15. Молодь та демократичне життя в Європі: що далі після європейських виборів 2014 року? (2015 рік). Взято з веб-сайту «YouthUp»: https://www.youthup.eu/app/uploads/2015/11/YFJ_YoungPeopleAndDemocraticLifeInEurope_B1_web-9e4bd8be22.pdf



UNITED NATIONS
UKRAINE



МОЛОДЬ І ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ





Волонтерська діяльність молодих людей віком 14-39 років

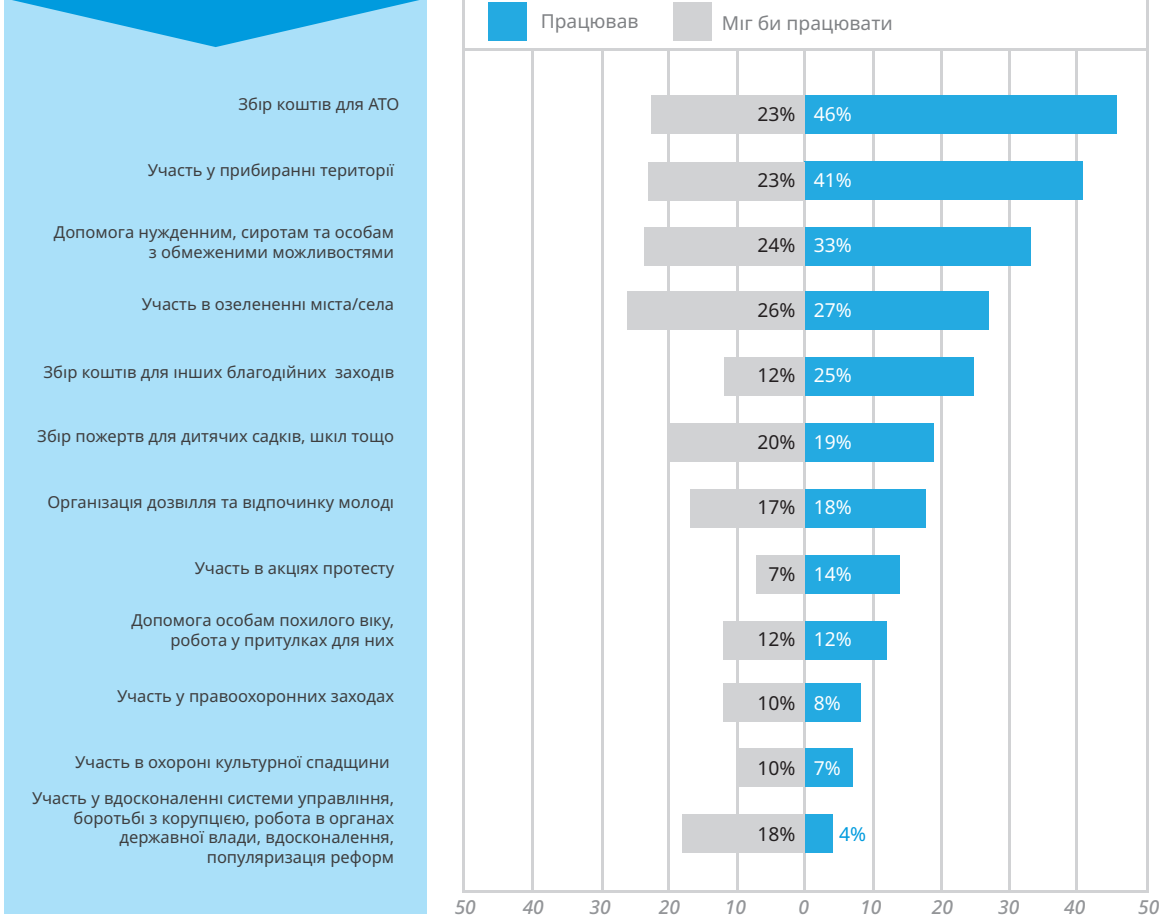
«Волонтерство - це форма діяльності громадян, яка здійснюється на добровільних засадах з метою досягнення суспільного добробуту та основною мотивацією якої не є заробіток. Участь у волонтерській діяльності не передбачає здійснення грошових внесків, а лише витрачання власного часу та зусиль. Ви коли-небудь брали участь у волонтерській діяльності?»



«Прохання назвати сфери волонтерської діяльності, у яких ви коли-небудь брали участь?»

«У якому виді волонтерської діяльності ви брали участь?»

- Працював як волонтер протягом останніх 12 місяців і раніше працював
- Працював як волонтер протягом останніх 12 місяців, але раніше не працював
- Не працював як волонтер протягом останніх 12 місяців, але раніше працював
- Ніколи не працював як волонтер



Джерело: Опитування «Молодь України 2015», проведене Товариством споживчих досліджень «GfK Україна», Міністерством молоді та спорту України за фінансової підтримки ООН



КОРОТКИЙ ОГЛЯД СИТУАЦІЇ

Волонтерська діяльність визнана Державною цільовою соціальною програмою «Молодь України» на 2016-2020 роки основним інструментарієм сприяння неформальному навчанню, вихованню активної громадянської позиції та залученню молоді до участі у діяльності і одним із найвигідніших та найефективніших напрямів орієнтованої на молодь діяльності на місцевому рівні [9]. Події в Україні, що відбувалися протягом останніх трьох років, сприяли появі різних форм громадянського руху, зокрема волонтерського. Хоча більшість волонтерів – це молоді українці, їх все ще недостатньо залучено до волонтерства, а їх розуміння різних можливостей волонтерської діяльності обмежене.

Станом на сьогоднішній день в Україні немає жодних уніфікованих статистичних даних щодо молодіжного волонтерського руху, що створює певне потенційне протиріччя між даними різних опитувань. Проте, існує декілька тенденцій, які спостерігаються в останніх дослідженнях та опитуваннях, про які йтиметься нижче.

Як і у всьому світі, в Україні молодь представляє більшість волонтерів, однак їхня участь не така активна, як у більшості європейських країн. Згідно з результатами опитувань, проведених Організацією Об'єднаних Націй та Міністерством молоді та спорту України у 2015 та 2016 роках, тільки відповідно 36% та 13,4% молодих людей стверджували, що були волонтерами хоча б раз у житті [17]. Значну різницю в одержаних результатах можна пояснити тим, що в першому опитуванні респондентам було

надано визначення волонтерства, тоді як у другому опитуванні його не було (це також свідчить про те, що багато українців вже займаються волонтерською діяльністю, не усвідомлюючи цього), та/або за різницею в методі опитування²³. В цілому ці показники співвідносяться з іншими показниками різних опитувань українців, які займаються волонтерською діяльністю (16%) [16], і свідчать про те, що рівень участі у волонтерському русі все ще відстає від європейського рівня [4]²⁴.

Водночас показник суспільної зацікавленості у громадській діяльності значно збільшився з 26% у 2013 році до 48% у 2015 році. Хоча у 2015 році лише 22% українців повідомили про зростаючу готовність до волонтерства, деякі загальні тенденції все ще свідчать про наявність потенціалу для активнішої участі у волонтерській діяльності [1]. Найпопулярнішими видами волонтерської діяльності серед молоді віком 14-34 років є збір коштів для військових, які знаходяться у зоні збройного конфлікту на сході України (46%), потім участь в (екологічних?) заходах з прибирання території (41%), допомога уразливим групам населення, тобто сиротам та особам с обмеженими можливостями (33%) та участь у посадці дерев та квітів у житлових районах (27%). Це також чотири сфери діяльності, в участі у яких молодь найбільше потенційно зацікавлена.

Щодо мотивації та цінностей, пов'язаних з волонтерською діяльністю, то в рамках опитування проведеного у 2016 році організацією «U-Report» щодо волонтерської

23 Використаний у 2015 році он-лайн метод опитування краще охоплює активних молодих людей, яким важко дістатися дому для проведення опитування за методом «віч-на-віч».

24 Згідно з дослідженням ЄС, понад 100 мільйонів людей у Європі є волонтерами, 3 особи з кожних 10 європейців заявляють, що беруть участь у волонтерській діяльності, і майже 80% громадян Європи вважають, що волонтерська діяльність є важливою частиною демократичного життя. http://ec.europa.eu/citizenship/pdf/volunteering_charter_en.pdf



діяльності було запропоновано п'ять варіантів визначення волонтерства, стосовно яких 41% респондентів обрали варіант «усі вищезгадані варіанти», тобто добровільність, самовідданість, корисність для суспільства, неприбутковість та безоплатність як характеристика волонтерської діяльності. На прохання визначити відповідні варіанти, респонденти визнали, що «добровільність» та «суспільна корисність» найкраще відображають суть волонтерства.

Основними визначеними мотивами потенційної участі у волонтерській діяльності 83% респондентів обрали додаткові знання, вміння та навички²⁵.

Нарешті, опитування показують зростаючу соціальну довіру до добровольців у 2017 році (серед усіх соціальних інститутів лише церква та українська армія мають аналогічний рівень довіри, тоді як довіра до уряду значно нижча [3]).

Щодо середовища, в якому здійснюється волонтерська діяльність, то в Україні існує традиція залучення молоді до діяльності на волонтерських засадах. Незважаючи на те, що термін «волонтерство» почав застосовуватися лише нещодавно, українське суспільство традиційно покладається на соціальні послуги, взаємодопомогу, добросусідську допомогу, альтруїзм та різні форми благодійності у релігійному чи патріотичному дусі.

Залучення до волонтерської діяльності також вважається одним із найефективніших проявів українцями активної громадянської позиції протягом останніх трьох років. Під час Революції Гідності 2014 року виникли різні

волонтерські групи, які допомагали мобілізації та координації сил самооборони, медичного персоналу, адвокатів та розповсюджувачів продуктів харчування, які допомагали протестуючим та надавали допомогу пораненим. Невдовзі волонтерська діяльність набула іншого виміру, коли волонтерські групи були мобілізовані для забезпечення бійців та надання допомоги цивільним особам після спалаху збройного конфлікту на сході України.

Останні організаційні зміни полегшили молодим українцям доступ до участі у волонтерській роботі. До Закону «Про волонтерську діяльність», ухваленого у 2011 році, було внесено зміни у 2015 році для усунення низки законодавчих перешкод, які раніше обмежували волонтерську діяльність в Україні [6]. Тепер молоді дозволяється займатися волонтерською діяльністю з 14 років, і це стало пріоритетним напрямом Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016-2020 роки. [8].

НА ОРГАНІЗАЦІЙНОМУ РІВНІ

Українські організації громадянського суспільства все частіше залучають молодих волонтерів до своєї діяльності. Опитування, проведене у 2016 році серед українських неприбуткових організацій, показує високий рівень взаємодії з волонтерами: понад 24 000 волонтерів були задіяні українськими неприбутковими організаціями у 2015 році, що в 30 разів більше кількості наявного персоналу цих організацій [12]. Велика кількість організацій залучає молодих волонтерів до надання допомоги іншим особам у загальному розвитку, соціальному розвитку та інтеграції у суспільство. Дослідження, проведене наприкінці 2016 року, показало, що більшість таких організацій залучають волонтерів до

25 Опитування, проведене організацією «U-Report» щодо волонтерства протягом періоду з 5 по 14 грудня 2016 року, ґрунтується на відповідях 4 291 респондентів віком від 14 до 34 років. Дані надано у відсотках тих респондентів, які відповідали на запитання. Дані не є репрезентативними, оскільки соціально-демографічні характеристики опитаних організацією «U-Report» не відображають загальних характеристик української молоді.





надання соціальних послуг, до організації культурних заходів, освітньої та наукової діяльності, а також до надання допомоги внутрішньо переміщеним особам, армії та постраждалим від триваючого збройного конфлікту особам [10]. Наприклад, Товариство Червоного Хреста України у 2016 році залучило понад 17 000 волонтерських людино-годин до організації таборів, в яких навчали українську молодь працювати з уразливими групами населення [11]. Інший приклад - молодіжний рух «Зробимо Україну чистою разом», до якого у 2017 році вдалося залучити близько мільйона українців по всій країні для прибирання території та проведення інших заходів, зокрема з підвищення рівня поінформованості щодо екологічних проблем. [7].

Міжнародна мобільність стала однією з ключових особливостей залучення молоді до волонтерської діяльності організаціями, розташованими в Україні. Однією з найбільш популярних організацій є Європейська волонтерська служба (ЄВС), яка направляє українську молодь віком від 16 до 30 років до волонтерських проектів по всій Європі та запрошує молодих європейців до участі у проектах громадянського суспільства по всій Україні. Подібним чином найбільша у світі неприбуткова молодіжна організація AIESEC організовує обміни, які дозволяють студентам вищих навчальних закладів працювати із суб'єктами громадянського суспільства та підприємствами. У 2016 році AIESEC констатувала, що 256 українців брали участь у її Міжнародній волонтерській програмі за кордоном, а 672 іноземці приїхали в Україну в якості Міжнародних волонтерів [19]. Україну також підтримують понад 300 волонтерів Корпусу Миру, які працюють з місцевими громадами над проектами з розвитку молоді, освіти та економічного розвитку самих громад [20].

НА ІНДИВІДУАЛЬНОМУ РІВНІ

Присутність молодих волонтерів у регіонах може суттєво сприяти суспільній єдності у країні. В умовах конфлікту на сході України низка впроваджених ініціатив мала на меті об'єднати молодь зі сходу та заходу України і поширити ідею активної громадянської позиції. Ініціатива «Тут і зараз» надає підтримку проектам, спільно впроваджуваним волонтерами та місцевими мешканцями, сприяючи культурному обміну, привчаючи молодих українців бути ініціативними та займати активну громадянську позицію, здійснюючи практичні заходи та сприяючи сталому розвитку місцевих громад. Для кращого розуміння реалій життя у різних куточках України та подолання стереотипів, молоді лідери зі сходу України їдуть до західних областей і працюють волонтерами в місцевих громадах та навпаки [22]. Ще один дуже успішний приклад - проект Львівської освітньої фундації (ЛОФ) «Будуємо Україну разом», який об'єднує молодь із західних та східних областей для роботи над проектами реконструкції у своїх містах, що, в свою чергу, зміцнює волонтерський дух та розвиває активну громадянську позицію молодих людей і заохочує їх до подальшої роботи та підтримує створення ними власних волонтерських груп та платформ для впровадження молодіжних ініціатив. На початковому етапі ці ініціативи отримують певне фінансування та підтримку від ЛОФ. Платформи ініціатив «Теплиця» в Слов'янську та «Вільна хата» в Краматорську - це вдалі приклади волонтерських ініціатив, кількість яких на сході України постійно зростає, залучаючи до участі у їх впровадженні молодих людей, які прагнуть знайти місце, де вони зможуть творити, працювати і подавати ініціативу, дружити та обмінюватися думками [23].



ВИЯВЛЕНІ ПРОБЛЕМИ ТА НЕДОЛІКИ

1. Молоді українці все ще мало знають про волонтерство. Попри те, що поняття “волонтерська організація”, “волонтерство”, “волонтерський рух” стають все більш відомими в Україні, що свідчить про їх важливе значення для суспільства, все ще існує певна неоднозначність у розумінні людьми того, що означають ці терміни. Тому багато молодих українців уже займаються волонтерською діяльністю, не усвідомлюючи цього. Дійсно, волонтерство стало відомим терміном в Україні лише у 90-х роках і було офіційно визнане українським урядом у 2003 році [15]. Українці, в тому числі молодь, в основному пов'язують волонтерство з підтримкою армії, яка надається в умовах триваючого збройного конфлікту [1]. Згідно з результатами національного опитування «Благодійність і волонтерство в Україні», проведеного у листопаді 2015 року, у 2012 році у волонтерській діяльності брали участь лише 10% українців. Однак незначна зміна у формулюванні запитання дає зовсім інші результати: 69% громадян у 2014 році допомагали іншим особам або займалися суспільно корисними справами у свій вільний час у порівнянні з 54% у 2011 році [1].

Лише 5% молодих українців були членами організацій, які реалізовували проекти або інші заходи, спрямовані на створення позитивних соціальних змін у своїх громадах, та прагнули розвинути свої навички для запровадження змін та управління змінами в процесі діяльності. Решта 30% населення періодично брали участь у волонтерській діяльності для саморозвитку та розвитку

громади. Важливо зазначити, що значна частина тих, хто не брав активної участі у діяльності громадських організацій, висловлювали стурбованість своєю громадою/країною та були зацікавлені у можливостях проявити свою активну позицію. Отже, було б правильніше описати їх як «ще не зайняті», а не «пасивні» [2].

2. Поза межами великих міст відсутній потенціал для волонтерської діяльності. Волонтерство є найпоширенішим у Києві, де 20,9% респондентів заявили, що вже брали участь у волонтерській роботі [14]. Наприклад, молодь за межами великих міст, таких як Київ, Львів та Харків, має значно менше можливостей займатися волонтерською діяльністю щотижня або щомісяця. Результати недавнього проведеного Фондом Фрідріха Еберта дослідження показали, що 90% людей віком від 14 до 29 років з південної частини України взагалі не мали досвіду волонтерської роботи [13]. Однак в Україні починають з'являтися волонтерські організації на загальнодержавному рівні. Федерація регіональних ініціатив (ФРІ) - одна з таких молодіжних організацій з осередками по всій Україні, вона надає підтримку молоді, яка займається волонтерською діяльністю для власного розвитку, зокрема спортом, музикою, інтелектуальною діяльністю тощо [24]. Одним з найуспішніших прикладів волонтерства на рівні місцевих громад є волонтерська організація «Hub Volunteer Service» - яскрава спільнота активних та натхненних молодих волонтерів, яка була створена поряд із осередком соціальних інновацій та творчості «Impact Hub Odesa» в самому центрі Одеси [25]. Проект нещодавно розширився і тепер Українська волонтерська служба прагне сприяти волонтерській діяльності молоді також й в інших регіонах [26].

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Було розроблено рекомендації для трьох напрямів діяльності із сприяння волонтерству на контекстному, організаційному та індивідуальному рівнях.

Рекомендації щодо сприяння волонтерському руху на контекстному рівні:

1. Підтримати загальне розуміння значення волонтерства та його цінності шляхом послідовного збору окремих даних про молодіжне волонтерство для інформування та практичного застосування цих даних, маючи на меті їх поширення, обмін знаннями та навчання.
2. Сприяти проведенню змістовних консультацій із зацікавленими сторонами для посилення участі держави на міжгалузевому рівні та реалізації зобов'язань уряду щодо сприяння молодіжному волонтерству.
3. Проводити цільові інформаційно-просвітницькі кампанії для української молоді з метою її інформування про різні аспекти волонтерського руху та активну систематичну волонтерську діяльність, тобто іншими словами: необхідне проведення неформальної освіти та розвиток навичок і формування активної громадянської позиції на всіх рівнях, що зміцнить суспільну єдність у країні.

Рекомендації щодо сприяння волонтерському руху на організаційному рівні:

1. Підтримувати тіснішу співпрацю між організаціями громадянського суспільства, університетами та молодіжними центрами з метою створення більших можливостей для розвитку молодіжного волонтерського руху та сприяти усвідомленню різноманітності волонтерської діяльності.
2. Заохочувати місцеву владу та громадянське суспільство створювати більше можливостей для молодих волонтерів на регіональному та місцевому рівнях з метою надання підтримки процесам децентралізації та сприянню участі в них місцевих громад, а також для розвитку активної громадянської позиції волонтерів у майбутньому. Слід організувати волонтерські обміни всередині країни для сприяння суспільній єдності.
3. Розвивати можливості українських організацій для урізноманітнення їх підходів щодо залучення молоді, сприяння її діяльності та управління молодими волонтерами, а також ознайомити молодих людей з найкращими міжнародним практиками.

Рекомендації щодо сприяння волонтерському руху на організаційному рівні:

1. Здійснювати заходи з розвитку потенціалу молоді та підвищення рівня її поінформованості з метою посилення її мотивації та здатності до здійснення волонтерської діяльності.
2. Рекомендується створити можливості для молоді з метою її залучення до регулярної участі у волонтерській роботі на рівні своїх громад.
3. Розширити можливості молодих волонтерів-активістів та представників молодіжних волонтерських рухів для подальшого сприяння формуванню культури волонтерства серед своїх однолітків.



Список використаних джерел

1. Україна до та після війни. Волосевич, 2016 рік. Взято з веб-сайту https://voxukraine.org/2016/08/31/pre-and-post-war-ukraine-en/#_ftn12
2. Звіт про навчальний тур 2016 року: «Чи існує молодіжний рух в Україні?», Ірен Даниш, кандидат наук
3. «ЗВІТ ЧАТЕМ ХАУС [CHATHAM HOUSE] 2017». Боротьба за Україну. Взято з веб-сайту <https://read.er.chathamhouse.org/struggle-for-ukraine#>
4. Європейська хартія прав та обов'язків волонтерів. http://ec.europa.eu/citizenship/pdf/volunteering_charter_en.pdf
5. Як волонтери створили “другу державу” всередині України (2016 рік). Взято з веб-сайту «Громадське Інтернешнл» [Hromadske International]: <https://medium.com/@Hromadske/how-volunteers-created-a-second-state-inside-ukraine-ebefb5d82e1c#.vsryccc0z>
6. Волонтерство в Україні. Як допомогти тим, хто допомагає? <http://www.radiosvoboda.org/a/26725753.html>
7. Закон про волонтерську діяльність від 2011 року (2015 рік). Взято з веб-сайту Верховної Ради України <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>
8. [Зробимо Україну чистою разом] Let's Do It, Ukraine! Більше мільйона українців вийшли на прибирання. <https://letsdoitukraine.org>
9. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016-2020 роки. (2016 рік). Взято з веб-сайту Верховної Ради України: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/148-2016-%D0%BF>
10. Національна цільова програма. (2015 рік). Взято з веб-сайту Організації Об'єднаних Націй: http://dsmsu.gov.ua/media/2016/03/12/7/povnij_tekst_ostatochno_1.pdf
11. Молодь України. (2015 рік). Взято з веб-сайту Організації Об'єднаних Націй: [http://www.un.org.ua/images/documents/3687/doslidzhennya_block_eng\(1\).pdf](http://www.un.org.ua/images/documents/3687/doslidzhennya_block_eng(1).pdf)
12. Організації, які залучають волонтерів в Україні (2017 рік) <https://www.scribd.com/document/344238401/Organizations-Engaging-Volunteers-in-Ukraine>
13. Підсумки 2016 року. (2017 рік) Взято з веб-сайту Червоного Хреста: <http://redcross.org.ua/2017/03/summaries/>
14. Національний рейтинг благодійників 2016: цифри, факти, тенденції. (2017 рік). Взято з веб-сайту Українського форуму благодійників: <http://ufb.org.ua/sekto-blagodijnosti/blagodijni-organizacii/doslidzhennja-blagodijnix-organizacij.htm?id=4766>
15. Українське Покоління Z: цінності та принципи, Фонд Фрідріха Еберта. (2017 рік) <http://fes.kiev.ua/n/cms/50/>
16. Цінності української молоді. (2016 рік). Взято з веб-сайту Міністерства молоді та спорту України: http://dsmsu.gov.ua/media/2016/11/03/23/Zvit_doslidjennya_2016.pdf
17. Volunteer. Історія волонтерського руху. http://www.volunteer.kiev.ua/pages/History_volunteer
18. Світовий індекс благодійності. (2017 рік). Взято з веб-сайту благодійного фонду «CAF»: <https://www.cafonline.org/about-us/publications/2017-publications/caf-world-giving-index-2017>
19. Про Пласт. (без дати). Взято з веб-сайту <https://www.plast.org.ua/new/about-plast/>
20. Європейський молодіжний портал (без дати) http://europa.eu/youth/volunteering/evs-organisation_en?country=UA&topic=&field_eyv_vp_accreditation_type=All&town=&name=&pic=&iref=&inclusion_topic
21. Домашня сторінка. (без дати). <http://aiesec.ua/> та внутрішні джерела в AIESEC Україна
22. Домашня сторінка. (без дати). <https://www.peace-corps.gov/ukraine/>
23. Домашня сторінка. (без дати). <http://gocamps.com.ua/ua> та внутрішні джерела в програмі «Go Camp»
24. Домашня сторінка. (без дати). <http://studway.com.ua/tut-i-zaraz/>
25. Домашня сторінка. (без дати). <http://www.lef.org.ua/ua/>
26. Домашня сторінка. (без дати). <http://fri.com.ua/>
27. Домашня сторінка. (без дати). <https://impacthub.odessa.ua/en/projects/hub-volunteer-service/>
28. Домашня сторінка. (без дати). <http://volunteer.country/>





UNITED NATIONS
UKRAINE

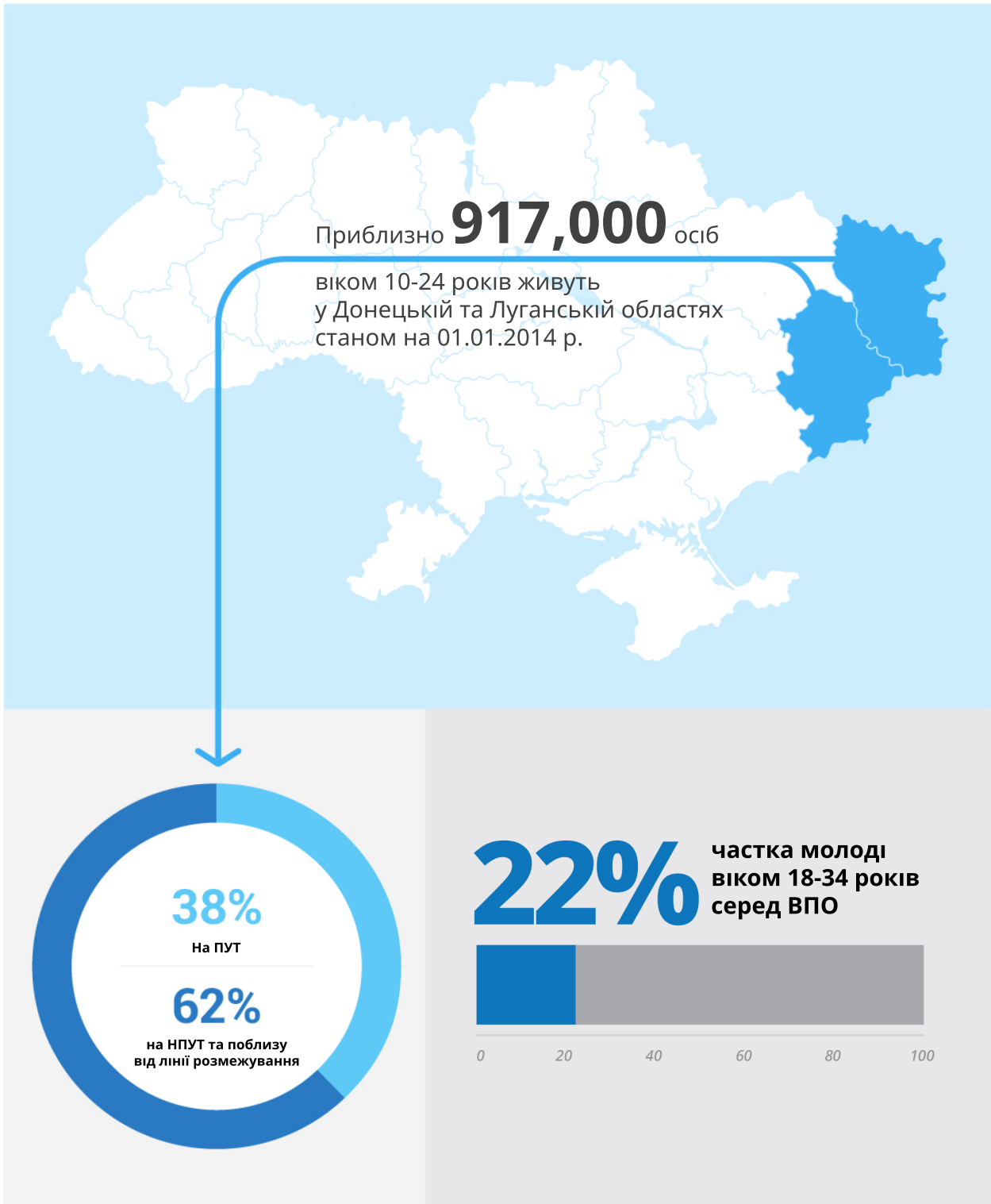


МОЛОДЬ І ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ





Збройний конфлікт має безпосередній вплив на молодь



Джерело: Державна служба статистики України. Оцінки, надані Товариством споживчих досліджень «GfK Україна» відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 1276-р від 02.12. 2015 р., в якій визначено населені пункти, розташовані на підконтрольних та неподконтрольних уряду територіях, звіт Національна система моніторингу щодо становища внутрішньо переміщених осіб станом на червень 2017 року (проект фінансується ЄС та реалізується Міжнародною організацією з міграції (МОМ)).



КОРОТКИЙ ОГЛЯД СИТУАЦІЇ

За даними Державної служби статистики України, станом на 1 січня 2014 року в Донецькій та Луганській областях проживало близько 917 000 осіб віком від 10 до 24 років. Згідно з даними, зібраними Товариством споживчих досліджень «GfK Україна», 38% з них проживають у населених пунктах, які зараз знаходяться на підконтрольних українському уряду територіях, а 62% - проживають у населених пунктах, які наразі знаходяться на непідконтрольних українському уряду територіях або мешкають поблизу від лінії зіткнення (демаркаційна лінія, яка відділяє підконтрольні уряду території від непідконтрольних)²⁶. Молодь віком 18-34 років становить 22% усіх ВПО в Україні²⁷.

Відповідно до останнього тематичного звіту, підготовленого Спеціальною моніторинговою місією ОБСЄ в Україні (СММ), опублікованого в лютому 2017 року, триваючі бойові дії порушують умови життя цивільних осіб, зокрема молоді, по обидва боки лінії розмежування. До чинників негативного впливу відносяться: відсутність доступу до належного житла, безпечної питної води, електроенергії для приготування їжі, опалення, освітлення та доступу до основних медикаментів та базових медичних послуг, зокрема психологічної допомоги. Цивільні особи, які проживають вздовж лінії розмежування

довжиною приблизно 500 кілометрів, значно страждають від бойових дій, зокрема від присутності державних та недержавних збройних формувань, а також від використання важкої зброї у своїх селах, селищах та містах. Крім того, цивільне населення, зокрема молодь, страждають також через недотримання міжнародних норм щодо захисту прав людини та норм міжнародного гуманітарного права.

В умовах триваючого збройного конфлікту найбільш уразливими групами молодих людей та дітей є ті, які мешкають найближче до лінії розмежування; де бойові дії перешкоджають реалізації їх права проходу та проїзду на решту української території. Як зазначає СММ ОБСЄ, пошкодження необхідної інфраструктури, зокрема обладнання для водопостачання, очисних споруд, мережі електропостачання, а також захоплення будинків, шкіл та лікарень та наявність мін і вибухонебезпечних предметів (ВНП) на сільськогосподарських угіддях завдали значних втрат та страждань цивільному населенню, яке мешкає в місцевості, постраждалій від збройного конфлікту. Крім того, створення лінії розмежування розділило місцеві громади, позбавило мешканців доступу до державних послуг, порушило торгівлю та змусило молодих людей переселятися для продовження навчання, працевлаштування або отримання доступу до основних соціальних, адміністративних або медичних послуг [7]. Надання будь-яких послуг молодим людям, які мешкають вздовж лінії розмежування, ускладнене і часто неможливе, а це є масштабною проблемою. Тільки на підконтрольних уряду територіях проживають понад 54 000 дітей, знаходячись за 15 кілометрів від лінії розмежування.

26 Ці оцінки ґрунтуються на Постанові Кабінету Міністрів України № 1276-р від 02.12.2015 р., в якій визначено населені пункти, розташовані на підконтрольних та непідконтрольних українському уряду територіях.

27 Звіт Національної системи моніторингу щодо становища і внутрішньо переміщених осіб станом на червень 2017 року (проект фінансується ЄС та впроваджується Міжнародною організацією з міграції (МОМ).



На жаль, немає доступних вичерпних даних про кількість молодих людей, які проживають в цій місцевості, зокрема на непідконтрольних українському уряду територіях. Однак внаслідок цього збройного конфлікту, присутності важкої артилерії та (наявності) вибухонебезпечних предметів, ці діти та молодь наражаються на небезпеку, з якою зазвичай не стикаються люди, які живуть за межами цієї місцевості. У більшості населених пунктів, які знаходяться на підконтрольних українському уряду територіях на відстані п'яти кілометрів від лінії розмежування, людям загрожують обстріли. Доступність підземних сховищ від обстрілів залежить від місцевості і хоча в більшості навчальних закладів, розташованих у 5-кілометровій зоні, є підвали, в яких можуть ховатися діти, підлітки та персонал, понад 20% закладів таких підвалів не мають [12].

Однак, ця територія відрізняється від території, віддаленої від лінії розмежування, не тільки безпосередньою загрозою застосування до мешканців насильницьких дій. Зазначені вище чинники, які виникають внаслідок ізоляції, такі як фактичне обмеження руху між підконтрольними та непідконтрольними українському уряду територіями, пошкодження транспортної інфраструктури та відсутність фінансових ресурсів для переїзду із значно ізольованих населених пунктів, а також триваючі бойові дії, пошкодження інфраструктури та заміновані сільськогосподарські угіддя різко підвищили рівень безробіття серед молодих людей та їх батьків. Зараз у багатьох населених пунктах практично немає можливостей знайти роботу, окрім як у державних установах, зокрема школах та медичних закладах, оскільки промислові об'єкти були змушені припинити

роботу й закритися. Втрата економічних можливостей продовжує здійснювати значний вплив на цивільних осіб, які проживають уздовж лінії розмежування. Пошкоджені або зруйновані комерційні будівлі та інфраструктура, звільнення працівників, затримка виплати зарплат, а також нестача нових робочих місць призвели до зменшення купівельної спроможності мешканців постраждалих від збройного конфлікту місцевих громад, зокрема молоді [7]. Такий високий рівень безробіття призвів до бідності і, як наслідок, посилив уразливість проживаючих уздовж лінії розмежування цивільних осіб та молоді.

Хоча значна кількість шкіл залишається закритою внаслідок збройного конфлікту, майже 15 000 дітей відвідують навчальні заклади, які знаходяться в межах п'яти кілометрів від лінії розмежування²⁸. Наявність військових об'єктів поблизу шкіл викликає занепокоєння, оскільки вони можуть стати мішенню, а це загрожує дітям, які перебувають у постійній небезпеці під час навчання у школі [12]. Учні, які навчаються дистанційно та проживають на непідконтрольних українському уряду територіях, повинні перетнути лінію розмежування, щоб скласти шкільні іспити та пройти зовнішнє незалежне оцінювання або отримати атестат. Виходячи з досвіду опитаних осіб, для проходження всіх необхідних тестувань потрібно зробити не одну поїздку [11]. ЮНІСЕФ визначив шість різних місць, де щонайменше 55 дітей користувалися неофіційними пунктами пропуску для перетину лінії розмежування для отримання доступу до освіти. Більшість цих випадків - це діти, які переходять

28 Більше даних про кількість навчальних закладів, дітей, молоді, викладачів, постраждалих від триваючих бойових дій, можна знайти у Розділі 2.



з невідконтрольних українському уряду територій на підконтрольні, але також бувають випадки перетину лінії розмежування у протилежному напрямку. Більшість цих маршрутів небезпечні для дітей через наявність вибухонебезпечних залишків війни, а також через те, що ці маршрути пролягають по місцинах, де спостерігаються часті обстріли зі стрілецької зброї та артилерійські обстріли. Другий варіант для дітей з невідконтрольних українському уряду територій отримати дипломи українських шкіл, розташованих на підконтрольних українському уряду територіях - це зарахування на «екстернат» (форма дистанційного навчання). Діти зараховуються на «екстернат» в школі, яка знаходиться на підконтрольних українському уряду територіях, та перетинають лінію розмежування для складання випускних іспитів та вступних іспитів до вищих навчальних закладів [12].

Моральні та фізичні травми, отримані внаслідок триваючого конфлікту – це повсякденна реальність для сотень тисяч дітей та підлітків на сході України. Через недостатнє фінансування з місцевих бюджетів почастишали випадки закриття або злиття позашкільних навчальних закладів. Слід також зазначити, що такі позашкільні навчальні заклади відсутні на територіях об'єднаних територіальних громад Донецької, Харківської та Луганської областей [5].

До вже згаданої сукупності труднощів додається той факт, що молоді люди також не мають належних місць для проведення свого дозвілля. До того ж вони не мають доступу до психологічної або соціальної допомоги, оскільки ці послуги або не доступні, або доступні тільки у віддалених районах. Населені пункти,

розташовані у п'ятикілометровій зоні, зокрема ті, які найбільше страждають від пов'язаної зі збройним конфліктом постійної небезпеки та економічного занепаду, потребують облаштування безпечних місць для проведення вільного часу дітьми та молоддю. Підлітки особливо уразливі в цих ситуаціях, оскільки вони мають більшу ймовірність контакту з військовими, відвідують небезпечні райони (збільшення випадків ризикованої поведінки серед підлітків відмічено у всіх значно постраждалих від збройного конфлікту районах) і зловживають алкоголем або наркотичними речовинами. Попри зазначені факти, більшість місцевих громад, які знаходяться в межах цієї зони, не мають можливості запропонувати безпечні місця для перебування підлітків поза домом або школою. Опитування шкільних психологів та психологів загальної практики показало, що у багатьох дітей та молоді, які проживають у безпосередній близькості від лінії розмежування, є симптоми посттравматичного стресового розладу. Більше того, через збройний конфлікт та бідність здовж лінії розмежування зростає кількість випадків, коли батьки залишають дітей з бабусями та дідусями [12].

Заклади охорони здоров'я залишаються в основному неушкодженими, однак якість медичної допомоги погіршилася через збройний конфлікт. До проблем також відносяться відокремлення закладів, розташованих на підконтрольних українському уряду територіях від більшості закладів, які знаходяться на невідконтрольних уряду територіях, відсутність у місцевих громадах невідкладної медичної допомоги, обмежений доступ до профілактичної медицини, зокрема вакцин, швидке зниження доступу до тестування





на ВІЛ, відсутність базових можливостей діагностики ВІЛ, скорочення кількості доступних медичних закладів в місцевостях уздовж лінії розмежування, відсутність аптек, збільшення відстані та часу для поїздки до пологових закладів. Ці недоліки посилюються змінами навколишнього середовища, які наражають дітей та їх сім'ї на ще більший ризик отримати проблеми зі здоров'ям, починаючи від отримання травм і закінчуючи інфекційними захворюваннями, такими як туберкульоз та грип. До цих проблем також слід віднести фізичну небезпеку, яка походить від триваючого збройного конфлікту, пошкоджені системи опалення та водопостачання, зменшення кількості спожитих калорій та нестача поживної їжі, збільшення рівня бідності, моральні та психологічні травми і стрес, збільшення випадків проституції, а також кількості дітей та їх сімей, які змушені проводити багато часу в холодних, вологих, погано провітрюваних підвалах під час артилерійських обстрілів [12].

Загалом, ситуація в зоні збройного конфлікту є дуже несприятливою для цивільного населення, зокрема для молоді, яка там проживає. Молоді люди продовжують зазнавати надмірних страждань через насильство, невпевненість, бідність та відсутність можливостей для особистого та професійного розвитку.





ВИЯВЛЕНІ ПРОБЛЕМИ ТА НЕДОЛІКИ

1. 1. людей, які живуть уздовж лінії розмежування, є високий рівень безробіття та надзвичайна бідність, які підвищують їх уразливість.

Згідно з даними, наданими Державною службою зайнятості України, безробіття серед працездатного населення є найвищим у Донецькій (14,5%) та Луганській (16,6%) областях (загалом в Україні цей показник становить 9,6%) [8]. На сьогодні відсутні точні дані стосовно молоді із східної частини України, яка мешкає в зоні збройного конфлікту. За результатами опитування, проведеного Товариством споживчих досліджень «GfK Україна»²⁹, 23% молодих людей на підконтрольних українському уряду територіях Донецької області та 19% молоді Луганської області віком 18-34 років змушені економити на продуктах харчування, тоді як в інших східних та південних областях ці показники становлять 4%-14% [4].

Деякі молоді люди змушені були вдатися до дуже згубних механізмів подолання труднощів, зокрема знизити споживання калорій, жебракувати. Також збільшилися рівень споживання алкоголю та

кількість випадків залучення до надання сексуальних послуг.

2. Надання сексуальних послуг широко поширено, а випадки сексуального насильства над школярами, які не досягли 18 та навіть молодших 16 років (встановленого українським законодавством шлюбного віку), було зареєстровано працівниками кількох шкіл, що знаходяться поблизу від лінії розмежування. Важко обговорювати це питання з працівниками шкіл, тому до цієї теми зверталися лише під час опитування, якщо вже панувала атмосфера довіри. Під час проведення опитування 17 осіб у різних школах, коли порушувалася ця проблематика, вісім осіб відповіли, що деякі їхні учениці були залучені до такого роду діяльності. У п'ятьох інших школах працівники заявили, що випадки торгівлі сексуальними послугами та пов'язаного з нею сексуального насильства над школярками, відсутні, але що декілька учениць старших класів мають статеві стосунки із бійцями. Найбільш поширені місця для здійснення зазначеної діяльності (за плату або безкоштовно): біля пунктів пропуску та інших військових об'єктів, а також у місцевих саунах. Найбільш важливими чинниками прогнозування поширеності цієї діяльності - рівень економічних труднощів у певній місцевості та близькість та кількість військових об'єктів. З огляду на високу поширеність захворюваності на ВІЛ/СНІД в Донецькій області (особливо серед залучених до надання сексуальних послуг) та відсутність в регіоні освіти щодо сексуального здоров'я, жінки та дівчата тут

29 Із презентаціями та добірками даних можна ознайомитися за посиланням: <http://imi.org.ua/monitorings/analysis-of-the-media-situation-in-the-southern-and-eastern-regions-of-ukraine-2017/>



особливо уразливі та потребують спеціалізованого захисту [12].

3. Показник передачі ВІЛ також зріс внаслідок зростаючого рівня пропозиції сексуальних послуг та кількості молодих ВПО. Ґрунтуючись на 40 структурованих опитуваннях молодих ВПО (18-24 роки), які проживають у Донецькій та Київській областях, Коледж глобального громадського здоров'я встановив, що 20% опитаних чоловіків були ВІЛ-позитивними. Дослідження також показало, що 30% жінок обмінювали свої сексуальні послуги на пропоновані товари/ послуги, а показник користування презервативами - низький (50% серед чоловіків і 30% серед жінок). Опитування також виявило високі показники ПТСР або симптомів ПТСР у молодих чоловіків (46%) та жінок (81%) [1].
4. Критичною проблемою є відсутність доступної психологічної та соціальної допомоги для молоді. Як зазначалося вище, ПТСР виявлений як у молодих жінок, так і у чоловіків. Часто згадувані ними причини травми: знаходження в епіцентрі або поблизу від вибухів, поранення, перебування свідком загибелі або важкого поранення людей (зокрема знайомих чи членів сім'ї) та розлука із сім'єю внаслідок евакуації. Зазвичай повідомляється про такі симптоми: тривожний стан, нічні страхи, збільшення кількості випадків ризикованої поведінки, агресія, соціальна самоізоляція, депресія та паніка, викликана гучним шумом або несподіваним дотиком (наприклад, поплескування по плечу) [12].

Вважається, що молоді люди, які змушені були втекти з дому та все ще відчувають наслідки військових дій (обстріли, довгі черги перед пунктами пропуску, тіла загиблих або поранених), переживають «подвійну травму». По-перше, їм доводиться долати стрес, пов'язаний з подіями, які вони переживали, знаходячись у постраждалих від збройного конфлікту районах, по-друге, до цього додається стрес через необхідність адаптації до нового середовища [10].

5. Відсутність необхідних заходів для запобігання, виявлення та реагування на випадки участі дітей у військових діях, а також відсутність процедур контролю та розподілу відповідальності (як у системі освіти, так і в органах безпеки та правоохоронних органах) визнана суттєвим фактором ризику. У той же час майже 40% учнів та 72% викладачів повідомили, що вони знають про випадки участі осіб, які не досягли 18 років, у військових діях, 27% учнів зазначили, що погодяться брати участь у військових діях, а 8% опитаних представників органів безпеки та правоохоронних органів заявили, що не перешкоджатимуть дітям брати участь у бойових діях [2].

Іншою серйозною проблемою, яку виявили міжнародна спільнота та неурядові організації, зокрема у 2015-2016 роках, було використання військово-патріотичної риторики для залучення та підготовки дітей та молодих людей до участі у парамілітарних формуваннях. Аналіз джерел, доступних в Інтернеті, свідчить, що заходи з популяризації військово-патріотичних рухів,



називаються «впровадження державної молодіжної політики». Ці процеси набули значно більшого поширення на непідконтрольних українському уряду територіях, однак кількість організацій, які займаються військово-патріотичною підготовкою, також збільшилась і на підконтрольних уряду територіях. У жовтні 2015 року указом Президента України затверджено Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки. Крім цього, батальйон «Азов» створив «Цивільний корпус», для якого активно набирають підлітків [3]. До того ж СММ ОБСЄ в Україні повідомила, що діти віком до 15 років продовжують брати участь в активних бойових діях у складі об'єднаних російсько-сепаратистських військ. Дітей віком від 15 до 17 років активно набирають для участі у молодіжних воєнізованих групах, в яких їх навчають носити зброю та користуватися нею, а тих, хто досяг успіху в цьому навчанні, заохочували формувати власні розвідувально-диверсійні групи та починати воювати. Офіційний представник українського уряду повідомив, що в одному з пов'язаних із цією програмою навчання дитячих батальйонів, а саме у батальйоні «Св. Георгія Побідоносця» у складі об'єднаних російсько-сепаратистських сил можуть брати участь діти до 12 років [9].

6. Нарешті, важливо розуміти, що молоді люди, які проживають у східній зоні конфлікту, дуже часто не мають не лише можливостей для працевлаштування або отримання освіти, а й важко отримують доступ

до соціальних, адміністративних та медичних закладів, і у них немає місця для проведення дозвілля. Через наявність мін та боєприпасів, що не вибухнули, у лісах та на полях молоді люди не можуть просто провести час на свіжому повітрі. «Маючи лише одне кафе, де є Wi-Fi, не маючи жодного кінотеатру, торгового центру чи нічного клубу, в Щасті вони живуть так, як підлітки 20 років тому», зауважує фотограф, який документує життя молодих людей у зоні збройного конфлікту [6].

РЕКОМЕНДАЦІЇ

У постраждалих від збройного конфлікту районах рекомендується вжити таких заходів:

1. Потрібно створити систему моніторингу, системи направлення постраждалої від збройного конфлікту молоді до суб'єктів надання послуг для отримання фахової допомоги та підтримки молодих людей. Слід створити систему ретельного моніторингу для виявлення порушень прав дітей та прав людини, а також запровадити механізм реагування на такі випадки (така структура повинна як направляти постраждалих осіб до суб'єктів надання послуг, так і надавати певну допомогу). Необхідні спеціалісти (соціальні працівники, психологи, працівники поліції, медичні працівники, інші члени громади) повинні бути належним чином підготовлені. Їм також потрібно створити спільну базу даних для належного управління справами.
2. Слід запровадити мережі обміну знаннями та можливостями співпраці для найбільш постраждалих молодих людей шляхом їх активнішого заохочення до неформального навчання, спонукати їх подавати заявки на отримання грантів, навчити управлінню соціальними та комерційними проектами і впровадити найкращі практики залучення молоді до цих процесів шляхом організації поїздок до сусідніх областей України.
3. Потрібно продовжувати проводити інформаційно-просвітницькі кампанії та роз'яснювальні заходи щодо здоров'я молодих людей. Потрібно провести спеціальні роз'яснювальні заходи щодо ВІЛ та безпеки незахищених статевих стосунків з точними даними про сучасний стан справ у зоні збройного конфлікту.
4. Крім того, вкрай важливо провести кампанію щодо заборони вербування підлітків до 18 років до військових формувань. На цю тему необхідно проводити спеціальну роз'яснювальну роботу, спрямовану на підлітків, оскільки дуже часто вони не знають про тяжкі порушення прав дітей.
5. Нарешті, кожна школа, технікум та вищий навчальний заклад повинні мати підготовлених фахівців, які можуть грамотно працювати з молодими людьми, які зазнали психологічних травм або мають інші проблеми внаслідок прямого чи опосередкованого впливу збройного конфлікту.



Список використаних джерел

1. Коледж глобального громадського здоров'я, 2017 рік. Пітер С. Наваріо, доктор наук, Конфлікт та ВІЛ в Україні: Вплив переміщення на ризиковану поведінку, пов'язану з ВІЛ та вживанням наркотиків серед молоді України. <http://www.healthright.org.ua/wp-content/uploads/2017/03/HIV-Conflict-Ukraine-Feb-2.pdf>
2. Правовий бюлетень DRC, OFDA - Управління з надання іноземним державам допомоги у випадку катастроф Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), березень 2016 р. Ризик залучення підлітків до військових дій в Україні. http://www.ngoforum.org.ua/wp-content/uploads/2016/06/DRC-Youth-Assessment_Risk-of-recruitment-for-military-activities.pdf
3. Східноукраїнський центр громадських ініціатив, Варшава, 2016 рік. Залучення дітей до збройних формувань під час військового конфлікту на Донбасі. <http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2017/03/Children-in-armed-formation.pdf>
4. Інститут масової інформації (IMI). 2017 рік. Дослідження медіа-ситуації на півдні та сході України. 2017 рік. <http://imi.org.ua/monitorings/analysis-of-the-media-situation-in-the-southern-and-eastern-regions-of-ukraine-2017/>
5. Міністерство освіти і науки України. 2017 рік. Щодо забезпечення прав дітей на позашкільну освіту. Лист № 1/9-46 від 2 лютого 2017 року. http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/54325/
6. National Geographic. 2017 рік. Що таке бути молодим українцем у зоні війни. Фото нарис А. Власової. <http://www.nationalgeographic.com/photography/proof/2017/06/youth-ukraine-conflict-vasova/>
7. ОБСЄ. 2017 рік. Складне становище цивільного населення, яке постраждало від конфлікту на сході України <http://www.osce.org/ukraine-sm-m/300276?download=true>
8. Державна служба зайнятості України. Економічна активність населення у віці 15-70 років, стор. 2-4. <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350793>
9. Державний департамент США, 2017 рік. Звіт про торгівлю людьми. <https://www.state.gov/documents/organization/271345.pdf>
10. Український інститут дослідження екстремізму. Київ, 2015 рік. Діти війни: дослідження проблем дитинства в Україні за умов військової агресії. <http://uire.org.ua/wp-content/uploads/2015/06/Children-of-war.pdf>
11. УВКБ ООН, 2016 рік. Свобода пересування через лінію розмежування на сході України. http://unhcr.org.ua/attachments/article/317/Checkpoint%20survey%20report_May%202016_ENG.pdf
12. ЮНІСЕФ, Київ, 2017 рік. Діти вздовж лінії розмежування на сході України: Оцінка становища дітей та їх сімей, які проживають на підконтрольних уряду територіях, уздовж лінії розмежування в зоні збройного конфлікту на сході України. https://www.unicef.org/ukraine/Children_of_the_Contact_Line.pdf





UNITED NATIONS
UKRAINE

